

به نام خدا

KONKUR.IN

Forum.konkur.in

Club.konkur.in

Shop.konkur.in

Admin : Araz & Faraz Rahbar

Email : Konkur.in@gmail.com

آیات و روایات درس‌های اول و دوم سال دوم در یک نگاه

درس اول

◀ **الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّىٰ الَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ (اعلیٰ ۳ و ۲)**

- هر یک از موجودات جهان دارای ساختار منظم و ویژه‌ی خود است.

- هر موجودی به گونه‌ای ساخته شده است که هدف خاصی را دنبال می‌کند.

◀ **إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ**

جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (آل عمران ۱۹۰-۱۹۱)

- کسی می‌تواند حقیقت جهان را به درستی دریابد که اهل تفکر باشد.

- موجودات این جهان در حکم یک مجموعه هدفمندند که بیهودگی، عبث و باطل بودن در آن راه ندارد.

- نتیجه‌ای که خردمندان پس از یاد خدا و تفکر در آفرینش می‌گیرند این است که جهان هدفمند است. «ربنا ما خلقت هذا باطلا»

- ویژگی‌های خردمندان به ترتیب عبارت است از: ۱- یاد خدا در همه حال (ذکر) ۲- تفکر در آفرینش آسمان‌ها و زمین

- هم مفهوم بیت: **این همه نقش عجب بر در و دیوار وجود / هر که فکرت نکند نقش بود بر دیوار**

◀ **و تَرَى الْجِبَالَ تَحْسِبُهَا جَمَادَةً وَ هِيَ تَمْرٌ مَّرَّ السَّحَابِ صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ (نمل ۸۸)**

- استحکام، نظم و هدفمندی مخلوقات نشانه‌ی آگاهی خداوند (خالق حکیم) است.

◀ **أَنَا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ (قمر ۴۹)**

- هر موجودی به اندازه‌ی ظرفیت وجودی خود آفریده شده است. (دارای ساختار منظم و ویژه‌ی خود است).

◀ **خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ (عنکبوت ۴۴)**

- وقتی به روابط مستحکم و نظم استوار جهان می‌نگریم در می‌یابیم که جهان بر حق استوار است.

- کسی می‌تواند حقیقت جهان را به درستی دریابد که اهل ایمان باشد.

درس دوم

◀ **مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُّعْرِضُونَ (احقاف ۳)**

- همه‌ی موجودات این جهان به حق (هدفمند) آفریده شده و دارای سرآمد و هدف مشخصی هستند.

◀ **خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ (تغابن ۳)**

- کاروان هستی همان‌طور که از خداست رو به سوی او نیز دارد.

- هر یک از مخلوقات در بهترین صورت خلق شده‌اند و آنچه را که نیازمند رساندن آن‌ها به هدف بوده در خلقت آن‌ها قرار داده شده است.

◀ أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَ لَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَ كَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ (آل عمران ۸۳)

- همه‌ی مخلوقات عالم تحت **قانونمندی واحد الهی** عمل می‌کنند و به‌سوی خداوند که مقصد نهایی جهان خلقت است در حرکت می‌باشند.

◀ ... ما تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ (ملک ۳)

- هر یک از مخلوقات و مجموعه‌ی آن‌ها که **نظام واحد جهانی** را تشکیل می‌دهند دارای انسجام کامل و پیوستگی کامل برای رسیدن به هدف می‌باشند و هیچ‌گونه نابسامانی در آن‌ها راه ندارد.

نکته: آیات ۲۲ تا ۲۵ سوره روم و ۲۹ سوره شوری (اندیشه و تحقیق درس دوم) که با «من آیاته» شروع می‌شوند در حالت کلی به **حکیمانه بودن خلقت** اشاره دارند.

بیت:

◀ ما زبالاتیم و بالا می‌رویم / ما ز دریاییم و دریا می‌رویم.

- جهان از خداست و رو به‌سوی خدا دارد.
- جهان به‌سوی خداوند که کمال مطلق است در حرکت است. یعنی حرکتی روبه‌رشد و تکامل دارد.
- این بیت با همه‌ی آیاتی که مربوط به معادند هم مفهوم می‌باشد.

آیات و روایات درسی اول سال چهارم در یک نگاه

◀ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ وَ مَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ (فاطر ۱۷ تا ۱۷)

- «انتم الفقراء الى الله» اشاره به این دارد که همه‌ی مخلوقات از جمله انسان، در وجود و هستی خود نیازمند خداست.
- «والله هو الغني الحميد» اشاره به این دارد که تنها وجود بی‌نیاز خداست، او در هستی خود به دیگری محتاج نیست.
- «ان يشا يذهبكم و يات بخلق جديد» اشاره به این دارد که چون وجود مخلوقات وابسته به خداست (فقير بالذات) اوست که می‌تواند آن‌ها را ببرد و مخلوقات دیگری به جای آن بیاورد و یا این‌که آن‌ها را ننگه دارد.
- چون وجود خداوند وابسته به چیزی نیست (علت) کسی نمی‌تواند وجود او را بگیرد و نابودش کند (معلول) او در ذات خود غنی و بی‌نیاز است.

◀ اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ (نور ۳۵)

- هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود. این آیه بیانگر **مشهود بودن خداوند در مخلوقات** است.

احادیث زیر از حضرت علی (ع):

◀ «الحمد لله المتجلى لخلقه بخلقه»

◀ «ما رأيت شيئاً ألاً و رأيت الله قبله و بعده و معه»

و آیات:

دلی که معرفت نور و صفا داد	به هر چیزی که دید اول فدا دید
به صمرا بنگرم صمرا تو بینم	به دریا بنگرم دریا تو بینم
به هر جا بنگرم کوه و در و دشت	نشان از قامت رعنا تو بینم

با آیهی «الله نور السموات والارض» هم مفهومند.

◀ «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ (۲۵ روم)»

- برپا بودن آسمان‌ها و زمین به امر خدا از نشانه‌های خداوند ذکر شده است و **دلیل** ذکر کردن آن نشانه‌ها این است که اگر خداوند اراده کند آسمان‌ها و زمین را نابود خواهد کرد.

◀ «هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكِ وَجَرَبَ بِهَمِّ بَرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنْجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ* فَلَمَّا أَنْجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَعَيْتُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (۲۳-۲۲ يونس)»

- برخی انسان‌ها در لحظات حساس و خطری که خودشان قدرت هیچ کاری را ندارند به یاد خدا می‌افتند.

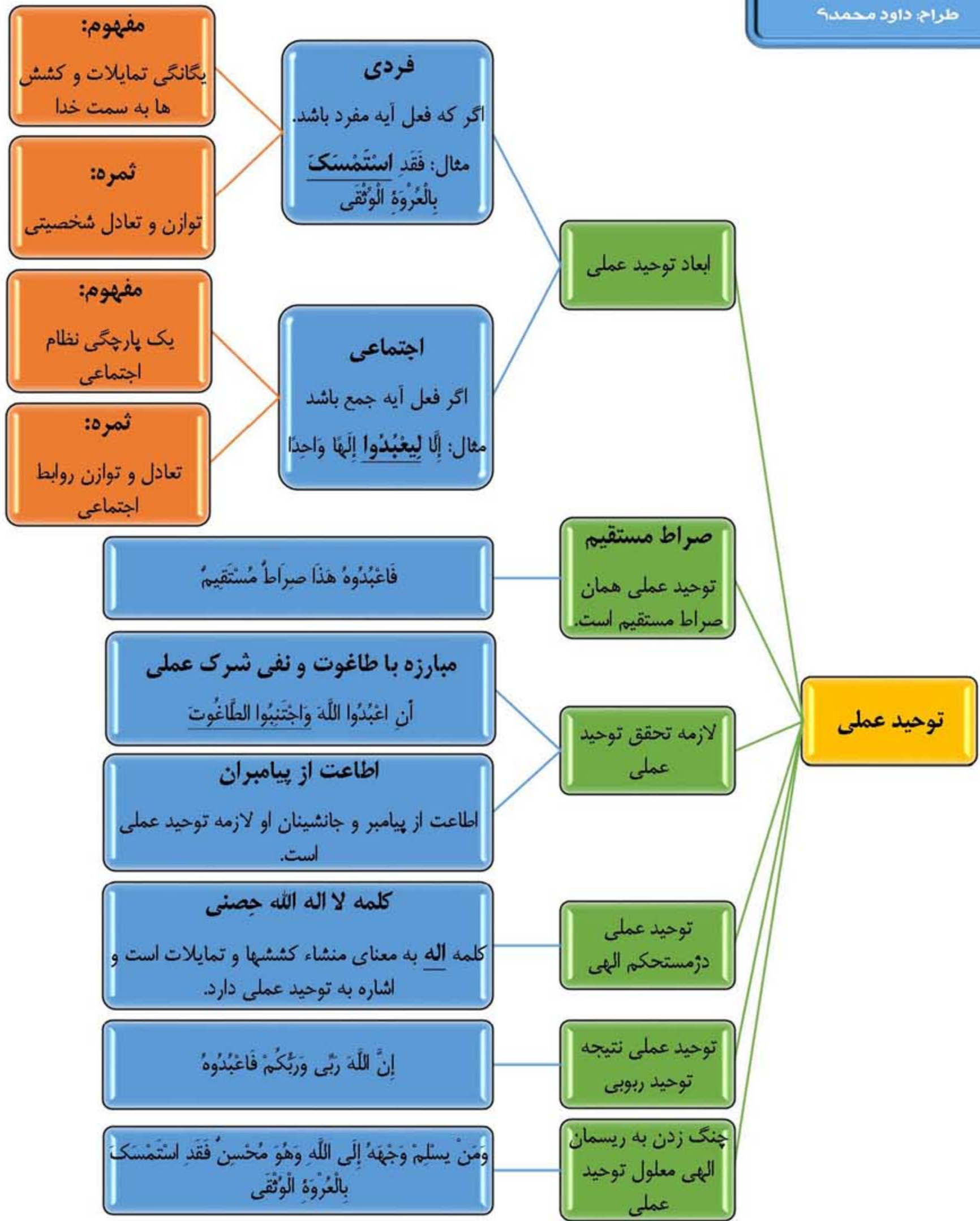
- توجه به خدا در چنین لحظاتی گویای این است که هر کس در **فطرت** خود، خود را وابسته به یک قدرت بی‌پایان و بی‌نیاز می‌یابد.

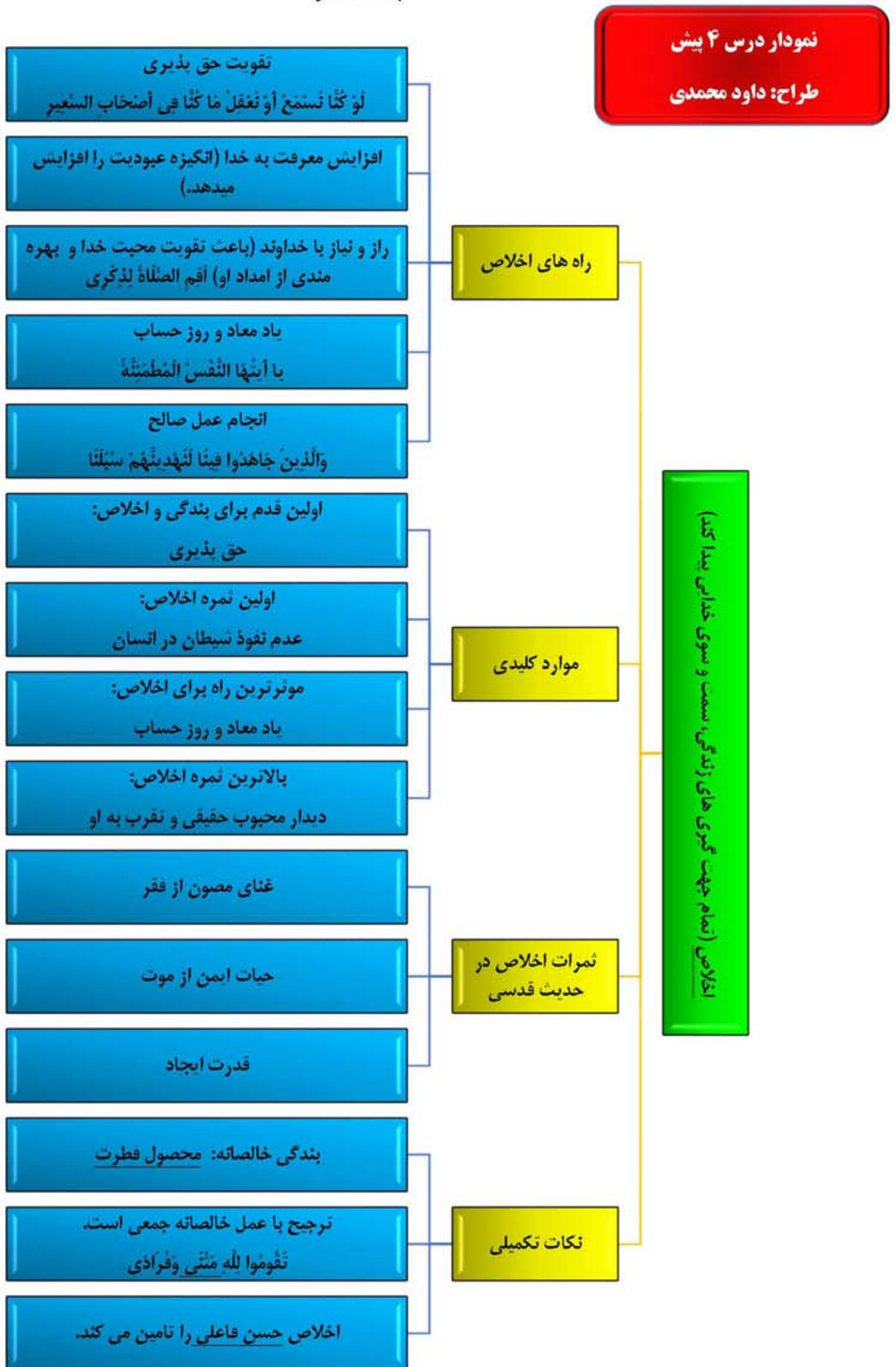
◀ **پیامبر (ص):** «تفكروا في كل شيء و لا تفكروا في ذات الله»

- ذات خداوند فراتر از توانایی دستگاه اندیشه‌ی ماست و در دایره‌ی شناخت ما قرار نمی‌گیرد، زیرا **لازمه‌ی شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن‌هاست.**

- شناخت صفات و ویژگی‌های خداوند از طریق شناخت مخلوقاتش (یا نعمت‌های او) **تا حدودی** ممکن است.

تقدیر بیانگر ویژگی، اندازه، موقعیت مکانی و زمانی مخلوقات و به نوعی نقشه عالم است. و قضا به معنای اجزاء پیاده سازی و تحقق تقدیرات یا همان نقشه عالم است.

إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ
خلقت (قضای الهی) مبتنی بر تقدیرات الهی است.

لا الشمس ينبغي لها ان تدرك القمر
موجودات جهان، از تقدیر الهی خارج نمیشوند.

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمْ الْبَحْرَ
اختیار ما در چارچوب نظام عالم و در طول اراده خداست.

إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
خداوند حافظ و نگهدار قوانین عالم است. و حفظ قوانین عالم، ضامن اختیار انسان است.

فَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ
پیدایش هستی به امر خدا نشانه قضای الهی است.

نظام مبتنی بر قضا و قدر نه تنها مانع اختیار نیست بلکه ضامن آن است.

از نشانه های اختیار، تصمیم و تفکر، احساس رضایت یا پشیمانی و مسئولیت پذیری است.

بهره مندی کامل از نعمت اختیار برای رسیدن به اوج کمال در گروه معرفت به خدای حکیمی است که حافظ قوانین عالم است.

اینکه انسان دارای اختیار باشد از تقدیرات الهی است.

عدم اعتقاد به اختیار به معنای جبر گرایی است که میتواند مقدمه ی ظلم پذیری باشد.

فرو ریختن دیوار کج یک قضای الهی است که بر تقدیر خاص دیوار، یعنی کجی آن مبتنی است.

اگر دیوار دیگری راست و محکم باشد یعنی قدر متفاوت داشته باشد، پس قضای آن هم فرو ریختن نخواهد بود.

امام علی ع از قضای حتمی دیوار کج به دیواری به قدر دیگر یعنی راست و مستحکم بودن پناه برد.

اگر مجموعه ای از پدیده ها با کمک و دخالت هم عمل کنند تا پدیده ای را ایجاد نمایند پس ارتباط عرضی است. (مثل علل رویش گل).

اگر پدیده ها پشت سر هم عمل کنند و اثر را به معلول منتقل نمایند پس علل طولی خواهد بود. (مثل علل نگارش)

آیات	موضوع و پیام آیه
و من يعمل سوءاً او یظلم نفسه ثم یتستغفر الله یجد الله غفوراً	۱- ظلم به خود (چگونه؟) وقتی انسان بیش‌تر به خود دانی توجه می‌کند و نسبت به نیازهای خود عالی بی‌توجه می‌شود ۲- توانایی انقلاب علیه خود: انقلاب خود عالی علیه خود دانی ۳- میان استغفار بنده و یافتن مغفرت الهی فاصله ای نیست.
فمن تاب من بعد ظلمه و اصلح فان الله یتوب علیه ان الله غفورٌ رحیمٌ	۱- حقیقت توبه ۲- به گناه نام ظلم داده شده (چرا؟) زیرا در هر گناهی حقی ضایع می‌شود. ۳- مراحل رسیدن به آموزش: ۱- انجام توبه ۲- اصلاح وضع گذشته ۴- توبه‌ی انسان (عبد): بازگشت انسان گناهکار از گناه به‌سوی فرمان‌برداری از خداوند ۵- توبه‌ی خداوند (معبود): بازگشت لطف و آموزش الهی به انسان توبه‌کار
ألا من تاب و ءامن و عمل عملاً صالحاً فاولئك یبدل الله سیئاتهم حسنات و كان الله غفوراً رحیماً	۱- توبه و پاکی ۲- شرایط تبدیل گناهان به نیکی‌ها: توبه، ایمان و عمل صالح
<p>حرمت‌شکنی انسان و گسترده شدن دامنه‌ی گناه (علت) ← معلول یا نتیجه: ۱. خاموشی چراغ عقل و فطرت ۲. عوض شدن جهت زندگی ۳. حرکت انسان پشت به خدا و به سوی شیطان</p> <p>دیدن شخصیت آلوده و وحشتناک فردای خویش به هنگام انجام ← معلول یا نتیجه: بی‌زاری جستن و دوری از گناه اولین گناهان</p> <p>توجیه گناه و عادت به آن: ← از پرتگاه‌های خطرناک سقوط در وادی ضلالت</p> <p>گناهان بزرگ به سرعت آدمی را از مسیر توحید خارج می‌کند: ← روابط نامشروع، تهمت، ترک نماز و روزه و ... دروغ، ظلم به مردم، پذیرش ظلم و پشتیبانی از ظالم، کسب مال حرام، فساد اخلاقی، شراب‌خواری،</p>	
توبه: (یعنی بازگشت)	تعریف: توانایی انقلاب علیه خود که حاصل پشیمانی از گذشته است و به انسان این امکان را می‌دهد که راه رفته را بازگردد و فرصت‌های از دست رفته را جبران نماید.
پیرایش یا تخلیه:	توبه گناهان را از قلب خارج می‌کند و آن را شست و شو می‌دهد. امام علی (ع): «التوبة تطهر القلوب و تغسل الذنوب» / پیامبر (ص): «التائب من الذنب کمن لا ذنب له»
<p>مراحل توبه:</p> <p>۱- پشیمانی از گذشته: ✓ پشیمانی حالت درونی است که شخص را دچار اندوه می‌کند. تا وقتی شیرینی گناه در جان آدمی باقی است، توبه آغاز نشده است: «توبه بر لب، سبحة بر کف، دل پر از شوق گناه/ معصیت را خنده می‌آید ز استغفار ما» ✓ با استغفار و بیان عباراتی چون «استغفرالله» همراه است.</p> <p>۲- تصمیم بر تکرار نکردن گناه: ✓ اظهار ندامت ظاهری و گفتن کلمه‌ی استغفار، در حال تکرار مداوم گناه، نه تنها پذیرفته نیست، بلکه آن را بی‌خاصیت می‌کند. ✓ امام رضا (ع): «المستغفر من الذنب و یفعله کالمستهزیء بربه»</p> <p>۳- جبران حقوق مردم: ✓ دو مرحله اول و دوم عادت به گناه را از بین می‌برد اما حق الناس را جبران نمی‌کند. ✓ فرد تائب باید حقوق مادی و معنوی افراد مورد ستم را در حد توان ادا کند و اگر به آنان دسترسی ندارد، در حق آنان دعای خیر نماید و صدقه دهد. ✓ حقوق معنوی بسیار مهم‌تر از حقوق مادی است (ریختن آبروی شخص با دروغ و غیبت، گمراه کردن افراد، بی‌حرمت به پدر و مادر و ...)</p> <p>۴- جبران حقوق الهی: ✓ مهم‌ترین حق خداوند بر مردم حق اطاعت و بندگی است. ✓ توبه‌کار باید کوتاهی‌های خود در پیشگاه خداوند را جبران کند. (مثال: قضای نماز و روزه)</p>	
<p>توبه‌ی اجتماعی: بازگشت جامعه به مسیر توحید و اصلاح اجتماعی راه اصلاح و معالجه جامعه: امر به معروف و نهی از منکر (نظارت همگانی) / اگر انجام نشود: انحراف از حق ریشه دوانده و اصلاح آن مشکل و نیازمند تلاش‌های بزرگ و فعالیت‌های ایثارگرانه است. از جمله گناهان اجتماعی: رباخواری، رشوه گرفتن، بی‌توجهی به عفا و پاکدامنی، ظلم کردن و ظلم‌پذیری و اطاعت از غیرخدا</p>	
<p>ظرف زمان توبه: تمام عمر ظرف توبه است اما در جوانی به دلیل برخورداری از ویژگی انعطاف‌پذیری و تحول و دگرگونی، راحت‌تر از پیری است. حیله‌ی خطرناک شیطان: خوش گذرانی در دوره‌ی جوانی به امید توبه در دوران پیری (زیرا: ۱) پیری محصول کشت جوانی است. ۲) همه‌ی آدم‌ها به پیری نمی‌رسند تا توبه کنند. ۳) فریب بزرگ شیطان: لذت گناه را برتر از خوشی و لذت اطاعت از فرمان الهی جلوه می‌دهد.</p>	

معیار	آیه‌ی مربوط و ویژگی‌ها
گذر از عصر جاهلیت به عصر اسلام نیازمند: ۱- تغییر در نگرش انسان‌ها ۲- تحولی بنیادین در شیوه‌ی زندگی فردی و اجتماعی مردم	
معیار اول: توحید محوری	آیه: من امن بالله و الیوم الآخر و عمل صالحاً فلهم اجرهم عند ربهم و لا خوف علیهم و لا هم یحزنون پیام: جامعه و تمدن اسلامی بر پایه‌ی اعتقاد و ایمان به خدا بنا می‌شود و با شرک در مراتب مختلف آن مبارزه می‌کند. ☒ مبارزه با شرک محور رسالت رسول خدا (ص) ☒ سخن پیامبر در اولین روز دعوت: قولوا لا اله الا الله تفلحوا
معیار دوم: آخرت گرایی	آیه: من امن بالله و الیوم الآخر و عمل صالحاً فلهم اجرهم عند ربهم و لا خوف علیهم و لا هم یحزنون پیام: مردم در جامعه‌ی اسلامی به حقیقت معاد ایمان دارند و اعمال و رفتار خود در دنیا را برای رسیدن به سعادت آخرت تنظیم می‌کنند. ☒ فراتر بردن افق نگاه انسان از محدوده‌ی تنگ دنیا ☒ آشنا ساختن منکرین با حقیقت معاد با استدلال‌های محکم و استوار ☒ مبارزه با عقاید خرافی پیرامون معاد
معیار سوم: اطاعت از خدا، رسول و امام	آیه: یا ایها الذین آمنوا اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم پیام: مسلمانان در برنامه‌های فردی و اجتماعی خود تابع فرمان‌های خدا، پیامبر و امام می‌باشند و خودسرانه عمل نمی‌کنند. ☒ نجات مردم از حکومت و ولایت طاغوت و ستمگران ☒ بنا کردن نظامی اجتماعی بر پایه‌ی قوانین الهی ☒ تنظیم روابط اجتماعی مردم بر مبنای دستورات خداوند
معیار چهارم: اصالت خانواده	آیه: و من ایاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجاً لتسکنوا الیهما و جعل بینکم مودةً و رحمةً ان فی ذلک لآیاتٍ لقوم یتفکرون پیام: در جامعه‌ی اسلامی، خانواده جایگاه ممتازی دارد و کانون رشد انسان‌های بافضیلت و محل مودت و آرامش و رحمت می‌باشد. ☒ تبیین جایگاه خانواده، به عنوان کانون رشد و تربیت انسان‌های بافضیلت، حافظ عفاف و پاکدامنی و مانع فساد و نابسامانی‌های اجتماعی ☒ در عصری که زن از کم‌ترین حقوق برخوردار بود، پیامبر اکرم با گفتار و رفتار خویش انقلابی عظیم پدید آورد. ☒ بیان یکسانی منزلت زن و مرد
معیار پنجم: حق خواهی و باطل ستیزی	آیه: محمد رسول الله و الذین معه اشداء علی الکفار رحماء بینهم پیام: مردم جامعه‌ی اسلامی با مؤمنان که جبهه‌ی حق را تشکیل می‌دهند، مهربان و با ستمگران و دشمنان حق که جبهه‌ی باطل را می‌سازند دشمنی می‌ورزند. ☒ نگرشی جدید در جامعه بود که موجب تحول در روابط بین ملتها شد. ☒ پیامبر (ص) آموخت که دوجبهه‌ای که واقعا در مقابل هم‌اند: جبهه‌ی حق و جبهه‌ی باطل است. ☒ خواسته‌ی پیامبر (ص) از مسلمانان: برقراری پیوند برادری با هم کیشان خود در سراسر جهان و دفاع از یک‌دیگر مانند اعضای یک خانواده
معیار ششم: اعتدال در زندگی و بهره‌گیری از نعمت‌های دنیایی	آیه: قل من حرم زینة الله الّتی اخرج لعباده و الطیبات من الرزق قل هی للذین آمنوا فی الحیاة الدنیا خاصةً یوم القیامة کذلک نفضل الایات لقوم یعلمون پیام: مردم جامعه‌ی اسلامی در عین حال که برای آخرت تلاش می‌کنند، از نعمت‌های دنیایی خداوند نیز بهره می‌برند. آیه: قل اما حرم ربی الفواحش ما ظهر منها و ما بطن والاثم والبعی بغیر الحق و ان تشرکوا بالله ما لم ینزل به سلطانا و ان تقولوا علی الله ما لا تعلمون پیام: البته این نعمت را در جهت فساد و گناه و تجاوز به ناحق به کار نمی‌گیرند. ☒ در عین توجه به رستگاری اخروی به عنوان هدف اصلی زندگی برای رشد و تعالی زندگی دنیوی خود نیز تلاش کنند. ☒ جامعه‌ی اسلامی، نه تنها با اخلاق‌ترین و معنوی‌ترین جامعه بلکه باید آبادترین جامعه نیز باشد. ☒ پیامبر (ص)، افراد بی توجه به زندگی خود و خانواده که با کناره‌گیری از مردم به عبادت می‌پرداختند را «مورد نکوهش قرار داده و از خود نمی‌دانست. افرادی که فقط به دنبال لذت‌های دنیایی و کسب ثروت و قدرت بودند را «هواپرست می‌شمرد.
معیار هفتم: عقل گرایی	آیه: قل هل یتوی الذین و الذین لایعلمون انما یتذکر اولوالالباب پیام: در جامعه و تمدن اسلامی تعقل و خردورزی یک ارزش بزرگ محسوب می‌شود و عالمان احترام و منزلت والایی دارند. ☒ نابود کردن آداب جاهلی و مبتنی کردن زندگی بر اساس تفکر و علم ☒ اولین آیاتی که بر رسول خدا نازل شد درباره‌ی دانش و آموختن بود. ☒ عوامل شکستن سد جاهلیت: ۱- نزول تدریجی آیات قرآن ۲- دعوت مکرر این کتاب به خردورزی ۳- تشویق دائمی رسول خدا
معیار هشتم: عدالت طلبی	آیه: فلذلک فادع و استقم کما امرت و لا تتبع اهواءهم و قل ءامنت بما انزل الله من کتاب و امرت لاعدل بینکم پیام: تنظیم روابط اجتماعی و تدوین قوانین بر پایه‌ی عدل صورت می‌گیرد و با ظلم به شدت مبارزه می‌شود. ☒ فراهم آوردن امکان رشد برای همه‌ی انسان‌ها ☒ رفع تبعیض‌های طبقاتی حاکم بر نظام جاهلی ☒ مبارزه با تبعیض نژادی و امتیازات اشرافی

آیات	موضوع و پیام آیه
و کذلک جعلناکم امةً وسطاً لتکونوا شهداء علی الناس و یكون الرسول علیکم شهیداً	۱- ویژگی جامعه‌ی اسلامی: در عصر خود اسوه باشد و راه معتدل و میانه‌ی زندگی را به دیگر جامعه‌ها نشان دهد. ۲- لزوم وصول به مقام الگویی برای دیگر امت‌ها: حرکت در جاده‌ی اعتدال است. ۳- اسوه‌ی حقیقی و برتر مسلمانان: رسول خداست که شاهد و گواه بر امت اسلامی است.
و من یتول الله و رسوله و الذین ءامنوا فان حزب الله هم الغالبون	۱- شرط پیروزی و سربلندی امت‌ها: پذیرش ولایت خداوند و پیامبر گرامی او عمل به دین الهی ۲- لزوم اتحاد امت اسلامی مانند یک حزب: زیرا حزب الهی غالب و پیروز است.
و قال موسی لقومه استعینوا بالله و اصبروا ان الارض لله یورثها من یشاء من عباده و العاقبة للمتیین	تقویت توانایی‌های فردی ← تقویت ایمان و اراده ۱- عاقبت نیک از آن متقین و بندگان خداست. ۲- این عاقبت نیکو در صورتی به انسان می‌رسد که از خدا مدد بخواهد و صبر و استقامت پیشه کند.
ادع الی سبیل ربک بالحکمة و الموعظة الحسنة و جادلهم بالتی هی احسن	حضور مؤثر و فعال در جامعه‌ی جهانی ← تأکید بر محتوای خردمندانه‌ی دین روش‌های گفت‌وگو با مردم و رساندن پیام الهی عبارت‌اند از: ۱- استفاده از حکمت و استدلال عقلی در هنگام دعوت ۲- استفاده از موعظه‌ی حسنه (اندرز نیکو) ۳- استفاده از جدال احسن و بهتر، هنگام بحث و مناظره
دو تجربه‌ی موفق مردم ایران (انقلاب و پیروزی در دفاع مقدس)	۱. اعتقاد مردم جهان را درباره‌ی تأثیر ایمان به غیب در پیروزی‌های مادی و اثرات مثبت حکومت مبتنی بر دین مبین اسلام افزایش داد ۲. آنان را نسبت به نظام ستم‌شاهی جهانی آگاه‌تر کرد ۳. برای رسیدن به معنویت و عدالت مشتاق‌تر و تشنه‌تر ساخت.
تقویت توانایی‌های فردی	تلاش برای جامعه و تمدن آرمانی اسلام از نظر برخی بلندپروازی است و دور از دسترس؛ اما این یک تلقی ظاهری و سطحی از توانمندی ذاتی انسان و ناشی از عدم آشنایی با آموزه‌های بیدارکننده اسلام است. البته این مسئولیت بزرگ نیازمند برنامه برای ارتقای قدرت و نیز تحمل رنج و مشکلات است. امام خمینی (ره): «حجم تحمل زحمت‌ها و رنج‌ها و فداکاری‌ها و جان‌نثاری‌ها و محرومیت‌ها مناسب حجم بزرگی مقصود و ارزشمندی و علو رتبه‌ی آن است.»
حوزه‌ی اول	۱- تلاش برای کسب آگاهی دقیق از تمدن اسلامی و جدید: ✓ شناخت گذشته: افزایش بصیرت و روشن‌بینی و شناخت عوامل پیروزی و شکست ✓ شناخت دنیای جدید: ضروری و لازم جهت درک درست واقعیت‌ها و انتخاب روش‌های مؤثر ۲- تقویت ایمان و اراده: ✓ اعتقاد راسخ به دین، عزت نفس، توکل اعتماد به خداوند، شجاعت، پایداری، عزم و اراده‌ی قوی و طهارت نفسانی ✓ ارتباط با آیه‌ی «و قال موسی لقومه استعینوا بالله و اصبروا...»
حوزه‌ی دوم	✓ مانع بسیاری از مشکلات اخلاقی و فرهنگی
حوزه‌ی سوم	۱- همراه کردن دیگران با خود: ✓ اهداف مطرح شده از بزرگ‌ترین «خیرها» هستند که شایسته است دیگر مردم جامعه را نیز دعوت کرده با خود همراه کنیم. ✓ ارتباط با آیات «ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر» و «قل انما اعظکم بواحدة ان تقوموا لله مثنی و فرادی ثم تتفکروا» ۲- تلاش برای پیشگام شدن در علم و فناوری: ✓ پیشرفت علمی: پایه‌های استقلال یک ملت را تقویت می‌کند و مانع تسلط بیگانگان می‌شود. ✓ سخن آیت‌الله خامنه‌ای: (۱) باید علم را که مایه اقتدار ملی است همه جدی بگیرند. (۲) کشوری که مردم آن از علم بی‌بهره باشند هرگز حقوق خود دست پیدا نخواهد کرد. (۳) باید استعدادها را یک ملت به کار افتد تا یک ملت به معنای حقیقی کلمه عالم شود. ۳- استحکام بخشیدن به نظام اسلامی: ✓ استحکام و اقتدار نظام حکومتی یک کشور، مهم‌ترین عامل برای حضور کارآمد در میان افکار عمومی جهان است. ✓ از مهم‌ترین عوامل استحکام نظام اسلامی: (۱) استحکام پایه‌های اقتصادی و تلاش برای کاهش فقر (۲) توسعه‌ی عدالت در همه‌ی ابعاد (۳) تقویت اتحاد ملی، انسجام اسلامی و مشارکت عمومی (۴) عمل به وظیفه‌ی امر به معروف و نهی از منکر ۴- تقویت عزت نفس عمومی: ✓ ایمان و باور به ما می‌توانیم: (۱) زنده‌کننده‌ی تمدن اسلامی (۲) بزرگ‌ترین نیروی محرکه برای گذر از گردنه‌های سخت ✓ نمونه: خودباوری که پیامبر در باران اندک خود پدید آورد و سبب شد در شهر مدینه امتی تربیت شود که برای اصلاح جهانی قیام کند.
حوزه‌ی چهارم	۱- تأکید بر محتوای خردمندانه‌ی دین: ✓ میان یک پیام و روش تبلیغ آن باید تناسب منطقی و معقول برقرار باشد. ✓ حق را نمی‌توان با روش‌های نادرست به دیگران رساند. ✓ لازمه‌ی به‌کارگیری روش‌های مورد تأکید آیه‌ی «ادع الی سبیل...» تقویت عقل و خرد و تأمل خردمندانه در اسلام است. ۲- استفاده از بهترین و کارآمدترین ابزارها برای رساندن پیام: اینترنت (سخت‌ترین هم‌آوردی حق و باطل) ۳- مبارزه با ستمگران و تقویت فرهنگ جهاد و شهادت و صبر ✓ سخن امام خمینی (ره): آن‌چه اصل و اساس سیاست خود با بیگانگان قرار دهیم این است که: دشمنان و جهان‌خواران تا کی و تا کجا ما را تحمل می‌کنند تا چه مرزی استقلال و آزادی ما را قبول دارند. به یقین آنان مرزی جز عدول از همه‌ی هویت‌ها و ارزش‌های الهی و معنوی‌مان نمی‌شناسند. به گفته‌ی قرآن کریم دشمنان هرگز دست از مقاتله و ستیز با شما برنمی‌دارند مگر این‌که شما را از دین‌تان برگردانند. ✓ دعوت به حق و عدالت را نباید منحصر به صحبت و شعار کرد بلکه برای تحقق سخن حق باید قیام نمود.

جمع بندی آیات و روایات و ابیات دین و زندگی پیش دانشگاهی

فیروز نژادنجف - تبریز

درس اول

«يَتَأْتِيهَا النَّاسُ أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ* إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ وَمَا ذَلِكَ عَلَى

اللَّهِ بِعَزِيزٍ

«انتم الفقراء الى الله» اشاره به این دارد که همه مخلوقات از جمله انسان، در وجود و هستی خود نیازمند خداست.

(فاطر ۱۵ تا ۱۷)

«والله هو الغني الحميد» اشاره به این دارد که تنها وجود بی نیاز خداست، او در هستی خود به دیگری محتاج نیست.

«ان یشأ یذهبکم ویات بخلق جدید» اشاره به این دارد که چون وجود مخلوقات وابسته به خداست (فقیر بالذات) اوست که می تواند آنها را ببرد و مخلوقات دیگری به جای آن بیاورد و یا اینکه آنها را نگه دارد.

چون وجود خداوند وابسته به چیزی نیست (علت) کسی نمی تواند وجود او را بگیرد و نابودش کند (معلول) او در ذات خود غنی و بی نیاز است.

«اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» (نور ۳۵)

هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه ای از آیات الهی محسوب می شود. این آیه بیانگر مشهود بودن خداوند در مخلوقات است.

این آیه ی مبارکه با احادیث زیر که بیانگر مشهود بودن خداوند در مخلوقات است، هم مفهوم اند.

«الحمد لله المتجلي لخلقه بخلقه»

«ما رایت شیئاً انا و رایت الله قبله و بعده و معه»

آیه و احادیث فوق با این ابیات بیانگر یک مفهوم اند:

به هر چیزی که دید اول خدا دید

دلی کز معرفت نور و صفا داد

به دریا بنگرم دریا تو بینم

به صحرا بنگرم صحرا تو بینم

نشان از قامت رعنا تو بینم

به هر جا بنگرم کوه و در و دشت

«وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ۗ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ إِذْ أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ» (۲۵ روم)

برپا بودن آسمانها و زمین به امر خدا از نشانه های خداوند ذکر شده است و دلیل ذکر کردن آن نشانه ها این است که اگر خداوند اراده کند آسمانها و زمین را نابود خواهد کرد.

«هُوَ الَّذِي يُسِيرُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكِ وَجَرْنَ بِيَمٍ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ

الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ ۗ دَعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أُجِبتْنَا مِنْ هَٰذِهِ لَنُكَونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ* فَلَمَّا

أَجْبَهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَأْتِيهَا النَّاسُ إِنَّمَا بِغَيْرِكُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ مَتَّعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ
فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (۲۳-۲۲ یونس)

برخی انسانها در لحظات حساس و خطری که خودشان قدرت هیچ کاری را ندارند به یاد خدا می افتند. توجه به خدا در چنین لحظاتی گویای این است که هر کس در **فطرت** خود، خود را وابسته به یک قدرت بی پایان و بی نیاز می یابد.

◀ پیامبر اکرم (ص) فرموده است: «لا تفکروا فی ذات الله تفکروا فی کل شیء»

- ذات خداوند فراتر از توانایی دستگاه اندیشه ماست و در دایره شناخت ما قرار نمی گیرد زیرا **لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آنهاست.**

- شناخت صفات و ویژگی های خداوند از طریق شناخت مخلوقاتش (یا نعمت های او) **تا حدودی** ممکن است.

درس دوم

◀ قُلِ اللَّهُ خَلِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ (مائده ۱۶)

«قل الله خالق كل شيء» اشاره به توحید در **خالقیت** دارد. (خداوند تنها مبدأ و هستی بخش جهان است).

«هو الواحد القهار» اشاره به اصل توحید (توحید ذاتی) داشته و آن اینکه خداوند یگانه است و شریک و همتایی ندارد.

◀ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (توحید ۱)

◀ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ (توحید ۴)

هر دو آیه خداوند یگانه است و شریک و همتایی ندارد. (اشاره به اصل توحید (توحید ذاتی) دارد).

◀ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ (آل عمران ۱۰۹)

چون خداوند خالق جهان است مالک آن نیز می باشد. (**توحید در مالکیت**)

◀ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا (کهف ۲۶)

فرمانروایی جهان از آن خداست و هیچ کس در فرمانروایی شریک او نیست. (**توحید در ولایت**)

◀ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ * أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ حَسْبُ الزَّارِعُونَ (واقعہ ۶۳-۶۴)

همه مخلوقات در کارهای خود نیازمند و وابسته به خداوند هستند، اما خداوند در اداره جهان به آنها نیازی ندارد.

خداوند که تنها خالق جهان است به طور طبیعی تدبیر و پرورش همه مخلوقات را در اختیار دارد.

خداوند است که جهان را اداره می کند و به سوی آن مقصدی که برایش معین فرموده هدایت می نماید و به پیش می برد.

اشاره به **توحید در ربوبیت** دارد و شرک در ربوبیت را نفی می کند. در توحید ربوبی کار انسانها مستقل نیست و در **طول** خداست.

درس سوم

◀ **إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ هَدًى صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ** (آل عمران ۵۱)

«این الله ربی و ربکم» اشاره به توحید در ربوبیت دارد.

«أعبدوه» اشاره به توحید در عبادت دارد.

از عبارت «فأعبدوه» درمی یابیم که توحید در عبارت معلول و نتیجه توحید در ربوبیت است.

◀ **اتَّخِذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَنَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَّا**

إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ (توبه ۳۱)

عبارت «اتخذوا... مسیح بن مریم» اشاره به این دارد که شرک در ربوبیت در نهایت به شرک در عبادت منجر می شود و از این

جهت است که خداوند می فرماید به غیر از عبادت خدای واحد مأمور به عبادت کسی نبودید.

عبارت «ما امروا الا ليعبدوا...» اشاره به توحید در عبادت و نفی شرک عبادی دارد که نتیجه ی توحید در ربوبیت می

باشد.

◀ **وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ آعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ** (نحل ۳۶)

لازمه توحید در عبادت دوری از طاغوت است.

این آیه اشاره به توحید در عبادت در هر دو بعد اجتماعی و فردی دارد اما تأکید آن بر بعد اجتماعی است.

◀ **وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ وَإِلَى اللَّهِ عَنقَبَةُ الْأُمُورِ** (لقمان ۲۲)

توحید عملی در این آیه به هر دو بعد فردی و اجتماعی اشاره داشته اما تأکید آن بر بعد فردی است. چرا که به تحقق توحید

در یک فرد اشاره می کند.

◀ **الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ** (فاتحه ۲)

توحید در عبادت نتیجه ی توحید در ربوبیت است.

◀ **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** (فاتحه ۵)

این آیه تأکید کرده است بر توحید در عبادت.

◀ **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ**

کلمه توحید است و جامع همه ابعاد و اقسام توحید می باشد و این کلمه هرگونه شرک (شرک در خالقیت، شرک در ربوبیت و

شرک در عبادت) را نفی می کند.

بهای بهشت بوده و عامل رستگاری است.

دژ مستحکم خداوند معرفی شده است که ورود به آن انسان را از گناه حفظ کرده و از عذاب دور می‌کند. (علت دوری از گناه و عذاب است)

شرط ورود به آن دژ مستحکم از نظر امام رضا(ع) **ولایت (امامت)** می‌باشد

اساس و بنای اسلام است. مرکب از یک نفی «لا اله» و یک اثبات «ألا الله» است. نه به هر چیز غیر خدایی (لا اله) و آری به خدای یگانه به عنوان تنها کسی که سزاوار پرستش و اطاعت است.

درس چهارم

◀ **قُلْ إِنَّمَا أَعْظَمُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِي وَفُرَادَىٰ تُمَّتْ تَتَفَكَّرُوا** (سبأ ۴۶)

«آن تقوموا لله» تأکید بر این دارد که قیام باید **خالصانه** و برای خدا باشد.

◀ **إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ** (زمر، ۲)

«فاعبد الله» اشاره به **توحید در عبادت** دارد.

«مخلصاً له الدين» تأکید بر **اخلاص** در بندگی داشته و عبادت را در این حالت قبول دارد.

◀ **أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَبْنَئِ آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ * وَأَنْ أَعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ**

مُسْتَقِيمٌ (یس ۶۰-۶۱)

این آیه به گرایش فطری انسان به بندگی خداوند و جایگاه اراده‌ی او در تحقق آن گرایش اشاره دارد. «اعهد الیکم» انسان همواره بر سر دوراهی بندگی خدا و بندگی هوای نفس و شیطان قرار دارد و زندگی صحیح انتخاب یکی از آن دو راه است و خداوند در این آیه انسانهایی را که **گرایش فطری** پرستش خدا را که در خلقت آنها قرار داده شده است نادیده گرفته‌اند و بنده نفس و شیطان شده‌اند و از این گرایش فطری غافل شده و سرگرم امور دنیا گردیده‌اند، مورد سوال قرار می‌دهد و از آنها بازخواست می‌کند.

◀ **كَذَلِكَ لِيُصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ** (یوسف، ۲۴)

اولین ثمره و میوه اخلاص عدم نفوذ شیطان در انسان و یاس او از فرد **با اخلاص** است (عدم نفوذ شیطان **نتیجه** (معلول- زائیده) اخلاص است)

خداوند حضرت یوسف را از بدی و فحشا حفظ کرد زیرا آن حضرت از بندگان مخلص خدا بود.

◀ **وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ** (عنکبوت، ۶۹)

انجام عمل صالح از راه‌های (علل) رسیدن به اخلاص است و عبارت «فینا» اشاره به **اخلاص** دارد.

◀ **وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ** (ملک، ۱۰)

اولین قدم برای ورود به بندگی و رسیدن به اخلاص «**حق پذیری**» است (حق پذیری از **علل** و اولین راه رسیدن به اخلاص است.)

کسی که در مقابل حق تسلیم و خاضع شود به آسانی وارد مسیر بندگی می شود و به سرعت راه موفقیت را می پیماید. این آیه زبان حال کسانی است که راه ورود حق را در این عالم بسته اند و به جای پیروی از عقل از هوی و هوس پیروی می کنند و این عبارت را در قیامت در حال پشیمانی و حسرت بیان می دارند.

◀ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي (طه ۱۴)

راز و نیاز با خدا و کمک خواستن از او از راههای (علل) رسیدن به اخلاص است و عبارت «لذکری» اشاره به اخلاص دارد.

◀ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (حشر، ۱۸)

◀ لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ (حشر، ۲۰)

◀ يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً فَادْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي (فجر، ۲۷ تا ۳۰)

هر سه آیه اشاره دارند به یاد معاد و روز حساب به عنوان یکی از مؤثرترین راه ها برای تقویت عبودیت و رسیدن به اخلاص .

◀ پیامبر اکرم (ص) فرموده است: «فيه المومن خيره من عمله» نیت مومن برتر از عمل اوست.

عمل بدون نیت، کالبد بی جانی بیش نیست.

حسن فاعلی برتر از حسن فعلی و مقدم بر آن است.

◀ پیامبر اکرم (ص) فرموده است: «یا بنی آدم انا غنی لا افتقر اطعنی فی ما امرتک اجعلک غنیاً لا تفتقر

یا بنی آدم انا حی لا اموت اطعنی فی ما امرتک اجعلک حیاً لا تموت

یا بنی آدم انا اقول للشیء کن فیکون اطعنی فی ما امرتک اجعلک تقول للشیء کن فیکون»

میوه ها و ثمرات وصف ناشدنی اخلاص عبارت اند از: ۱- بی نیازی انسان از دیگران ۲- رسیدن انسان به حیات معنوی ۳- قدرت تصرف در عالم طبیعت (اشاره دارد به رسیدن به مقام ولایت معنوی) که هر سه مورد از طریق (معلول) اطاعت کردن و بندگی خالصانه (توحید در عبادت) بدست می آیند.

همه این میوه ها و ثمرات وصف ناشدنی که از راه های عالی بندگی بدست می آیند.

- هم مفهوم است با این ابیات اند که:

بندگی کن تا که سلطانت کنند	تن رها کن تا همه جانت کنند
همچو سلمان در مسلمانی بکوش	ای سلمان تا که مسلمانان کنند
خوی حیوانی سزاوار تو نیست	ترک این خو کن که انسانت کند
چون نداری درد درمان هم خواه	درد پیدا کن که درمانت کنند
بنده شیطانی و داری امید	که ستایش همچو یزدانت کند

درس پنجم

◀ **إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا** (انسان ۳)

◀ **قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِخَفِيظٍ** (انعام ۱۰۴)

اشاره به ویژگی اختیار انسان دارند و اختیار انسان با اختیار خدا در طول هم اند.
این دو آیه با ایات زیر هم مفهوم می باشند:

هیچ عاقل مگر کلوخی را زند؟   هیچ با سنگی عتابی کس کند؟

گر نبودی اختیار این شرم چیست   این دلیل و خجالت و آزرم چیست

و آن پشیمانی که خوردی زان بدی   ز اختیار خویش گشتی مهتدی

هیچ گویی سنگ را فردا بیا   ورنیایی من دهم بد را سزا؟

این که فردا این کنم یا آن کنم   خود دلیل اختیار است ای صنم

◀ **إِنَّ اللَّهَ يُمَسِّكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا**

غُفُورًا (فاطر ۴۱)

اشاره به **تقدیر الهی** دارد.

زمینه ساز شکوفایی اختیار، درک صحیح نظام حاکم بر جهان خلقت است که **مهمترین** گام برای رسیدن به این درک، اعتقاد به خداوند حکیم، عادل و قادر است که با حکمت خود جهان را خلق کرده و آن را تدبیر و اداره می کند.
ایمان به خداوند حکیم و نظام حکیمانه او این اطمینان را به انسان می بخشد که جهان دارای حافظ و نگهبان است که اشتباه در کار او راهی ندارد.

کشتی جهان ناخدایی دارد که به **علت** علم و قدرت بی پایان او به هیچ وجه احتمال غرق شدن و نابودی آن نمی رود و هیچ کس جز او نمی تواند آن را از نابودی نجات دهد.

بیت: «قطره‌های کن جو بیار می رود / از پی انجام کاری می رود» به قانونمند بودن جهان و **تقدیر الهی** اشاره داشته و با آیه فوق هم مفهوم است.

◀ **إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ** (قمر ۴۹)

هر چیزی در جهان دارای **خصوصیات و ویژگی‌های معین** است.

اشاره دارد به رابطه ی قضا و قدر و تقدم دومی بر اولی. (اگر در تست یک گزینه را بخواهد اولویت با قدر است.)

◀ هُوَ الَّذِي تَخِيءُ وَيُمِيتُ ۖ فَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ (غافر ۶۸)

تمام پدیده های جهان به حکم و اراده خداوند بوجود آمده اند. این خداوند است که زندگی و مرگ به دست اوست، اگر اراده کند زنده می کند یا می میراند.

آیه اشاره به قضا الهی دارد.

◀ اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ ۖ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (الجماعه ۱۲)

اشاره دارد به رابطه اراده و اختیار انسان با نظام قضا و قدر. (محدوده ی اختیار انسان را بیان می کند). مقصود از رام و مسخر بودن آسمانها و دریاها این است که آدمی با اختیار خود ویژگی ها و قانونمندی های آسمانها و دریاها را بشناسد و متناسب با آن ویژگی ها ابزارهایی مانند هواپیما و کشتی بسازد. علت حرکت کشتی ها در دریاها این است که متناسب با ویژگی ها و قانون های دریا ساخته شده است. انسان با بهره گیری از اختیار قوانین دریا را کشف کرده و بر آن تسلط می یابد.

◀ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۗ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ (یس ۴۰)

موجودات نمی توانند از قانونمندی های خود خارج شوند.

برخی تقدیرات و قانونمندی های حاکم بر جهان را بیان می کند. (اشاره به تقدیر الهی دارد).

درس ششم

◀ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ (آل عمران ۱۳۷)

حیات فردی و اجتماعی انسان دارای سنت ها و قوانین است.

با مطالعه ی زندگی گذشتگان می توان این سنت ها را به دست آورد.

◀ أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ (عنکبوت ۲)

این آیه مربوط به سنت امتحان و ابتلاء است. هر کس ادعای ایمان کند در معرض امتحان و ابتلاء قرار می گیرد.

هم مفهوم این حدیث شریفه از امام صادق (ع) است که فرموده اند:

«انما المومن بمنزله كفه الميزان كلما زيد في ايمانه زيد في بلائه»

◀ كَلَّا نَمُدُّهُ هَتُوْلًا ۖ وَهَتُوْلًا ۖ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ ۗ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا (اسراء ۲۰)

رحمت واسعه ی الهی به همه ی افراد جامعه چه نیکوکار و چه بدکار شامل می شود.

◀ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمَلِّئُهُمْ خَيْرًا لَّأَنفُسِهِمْ ۗ إِنَّمَا نُمَلِّئُهُمْ لِيُزِدُوا إِثْمًا ۗ وَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ (آل عمران ۱۷۸)

(۱۷۸)

خداوند به کافران مهلت می دهد و آنان با اختیار از این مهلت برای افزایش گناهان خود استفاده کرده و آن را وسیله ای برای غوطه

ور شدن در تاریکی ها قرار می دهند. (سنت املا یا امهال)

◀ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ * وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ (اعراف ۱۸۲ و ۱۸۳)

در سنت استدراج خداوند علاوه بر مهلت دادن، بر امکانات گمراهان می افزاید و آنها با استفاده از همین امکانات و با اصرار خود، بیشتر در فساد فرو می روند و قدم به قدم از انسانیت فاصله گرفته و تدریج به سوی هلاکت ابدی نزدیک می شوند.

◀ مَن جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ۖ وَمَن جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلَهَا وَهُم لَّا يُظْلَمُونَ (انعام ۱۶۰)

مطابق سنت الهی خداوند از پاداش نمی کاهد و کیفر را بیشتر نمی کند و میان پاداش و کیفر تفاوت وجود دارد.

◀ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ ءَامَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا

يَكْسِبُونَ (اعراف ۹۶)

مطابق سنت الهی رفتار خوب یا بد انسانها در سرنوشت آنها تاثیر دارد. تاثیر نیکی یا بدی در سرنوشت انسانها یک سنت اجتماعی نیز هست.

هم مفهوم این حدیث شریفه از امام صادق (ع) است که فرموده اند:

«من يموت بالذنوب اكثر ممن يموت بالآجال و من يعيش بالاحسان اكثر ممن يعيش بالاعمار»

◀ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ (عنكبوت، ۶۹)

خداوند کسانی را که در راه او قدم بر می دارند به طور خاص هدایت می کند. اشاره به سنت توفیق الهی دارد.

درس ۱- جلوه‌های حکمت و تدبیر

ابتدا این خطبه‌ی حضرت علی(ع) را که در نهج‌البلاغه آمده است، بخوانید و ویژگی‌های خلقت خداوند را از آن استخراج کنید.

<p>ویژگی: بدیع و بی‌سابقه بودن خلقت و استفاده نکردن از طرح و نقشه‌ی قبلی</p>	<p>الف- او خداوندی است که موجودات را آفرید بدون این که از هیچ نمونه‌ی آماده و پیش‌ساخته‌ای ایده بگیرد و از کار خالق دیگری که پیش از وی جهانی را آفریده باشد، تقلید کند.</p>
<p>ویژگی: آیت و نشانه بودن همه‌ی موجودات چه جاندار و چه بی‌جان، بر حکمت و تدبیر الهی</p>	<p>ب- آثار صنع و نشانه‌های حکمتش در نوآوری‌های بی‌سابقه و خلقت بی‌نظیرش هویداست. بنابراین هر یک از موجوداتی که خدا آفریده، برهان آفریدگاری و دلیل خداوندی اوست؛ حتی اگر آن موجود، جامد و بی‌زبان باشد. چرا که آن هم با زبان بی‌زبانی خالق خود را معرفی می‌کند و تدبیر خدا را باز می‌گوید، بدون این که به سخن گفتن نیازی داشته باشد. دلالتش بر وجود خدا همواره استوار است و در هر لحظه آفریننده‌ی خود را نشان می‌دهد.</p>
<p>ویژگی: وجود نظم مشخص، تقدیر و اندازه‌ی معین و متناسب با هدف در هر موجود</p>	<p>پ- خدای متعال همه‌ی مخلوقات را بر اساس مقیاس، نظم مشخص، اندازه‌های مخصوص و متناسب با هر یک از آن مخلوقات آفرید.</p>
<p>ویژگی: طراحی ساختار هر موجود به بهترین وجه ممکن</p>	<p>ت- و در آفرینش آن‌ها طوری اندازه‌ها را برقرار کرد که محکم و استوار بمانند و از هم فرو نیاشند. هر چیزی را مطابق برنامه‌ای دقیق به بهترین شکل طراحی کرد.</p>
<p>ویژگی: وجود هماهنگی میان نظم و ساختار هر موجود با نوع کار و فعالیتی که برعهده دارد و با هدفی که تعقیب می‌کند.</p>	<p>ث- آن‌گاه بدان نظم و ظرافت بخشید و آن را در مسیر انجام وظیفه و دستیابی به هدف خاص وی هدایت کرد.</p>
<p>ویژگی: تجاوز نکردن موجودات از تقدیر الهی و نظم تعیین شده و حرکت در چهارچوب هدف</p>	<p>ج- همه‌ی این کارها بدان جهت بود که: ۱- هیچ‌یک از مخلوقات از محدوده و چهارچوب تعیین شده از جانب خداوند تجاوز نکنند ۲- و برای رسیدن به مقصد موردنظر و کمال نهایی کوتاهی ننمایند ۳- و اگر خداوند به او دستوری داد، انجام دادنش بر وی دشوار نباشد ۴- و سرکشی نکنند.</p>

۱- برخی از آیات قرآن کریم با عبارت «وَمِنْ آيَاتِهِ...» آغاز می‌شود. به آیات ۲۲ تا ۲۵ سوره‌ی روم و ۲۹ سوره‌ی شوری مراجعه کنید و با بهره‌مندی از آن‌ها حکیمانه بودن خلقت را توضیح دهید.

و از نشانه‌های او آفرینش آسمان‌ها و زمین و اختلاف زبان‌ها و رنگ‌های شماست. به راستی که در آن نشانه‌هایی است برای دانشمندان	(وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالاختلاف السننكم والوانكم ان في ذلك لآيات للعالمين) ۲۲/ روم
<p>پیام: ۱- یکی از نشانه‌های حکیمانه و هدف‌مند بودن خلقت، آفرینش آسمان و زمین و اختلاف (ناهمگونی) زبان‌ها و رنگ‌ها است. ۲- اختلاف رنگ‌ها و زبان‌ها از نشانه‌های خداوند برای دانشمندان (و نه عالمین) است.</p>	
و از نشانه‌های او خوابیدن است در شب و روز و بهره جستن از فضل او به راستی که در آن نشانه‌هایی است برای آنان که گوش شنوا دارند.	(و من آياته منامكم بالليل والنهار و ابتغواكم من فضله ان في ذلك لآيات لقوم يسمعون) ۲۳/ روم
<p>پیام: ۱- استراحت شبانه‌گاهی و روزی‌طلبی، از نشانه‌های خداوند برای افراد شنوا (لقوم یسمعون) می‌باشد. ۲- از نشانه‌های حکمت الهی خوابیدن و بهره بردن از نعمت‌های الهی است. ۳- عبارت «لقوم یسمعون»، بیانگر حق‌پذیری و بهره‌گیری از حجت درون (عقل) است.</p>	
و از نشانه‌های او این است که برق را به شما نشان می‌دهد که مایه‌ی ترس و امید است و از آسمان آبی فرو می‌فرستد. پس زنده می‌کند، زمین را پس از مردنش، البته در این امر نشانه‌هایی برای گروهی است که می‌اندیشند.	(و من آياته يريكم البرق خوفاً و طمعاً و ينزل من السماء ماءً فيحيي به الارض بعد موتها ان في ذلك لآيات لقوم يعقلون) ۲۴/ روم
<p>پیام: ۱- از نشانه‌های حکمت خدا رعد و برق است که بیم و امید را توأمان دارد. ۲- گروهی که اهل تفکر و تعقل‌اند (لقوم یعقلون)، سرسبزی زمین را پس از زمستان نشانه‌ی حکمت الهی می‌دانند.</p>	
و از نشانه‌های اوست که آسمان‌ها و زمین به فرمانش برپاست/ سپس هنگامی که شما را در قیامت از زمین فرا می‌خواند، ناگهان خارج می‌شوید.	(و من آياته ان تقوم السماء و الارض بامرهم ثم اذا دعاكم دعوة من الارض اذا انتم تخرجون) ۲۵/ روم
<p>پیام: ۱- «برپایی رستاخیز» بیانگر حکیمانه بودن خلقت خداست. ۲- از نشانه‌های حکمت الهی برپایی آسمان و زمین به اراده‌ی خداست (قضای الهی) ۳- اشاره به معاد جسمانی دارد.</p>	
و از نشانه‌های او آفرینش آسمان‌ها و زمین و پراکندن جنیندگان در آن دو است. و هر وقت اراده کند قادر به گرد آوردن آن‌ها نیز هست.	(و من آياته خلق السماوات و الارض و ما بث فيهما من دابة و هو على جمعهم اذا يشاء قدير) ۲۹/ شوری
<p>پیام: ۱- اراده و مشیت الهی در گستردن سفره‌ی خلقت و برپایی قیامت (و نه برچیدن) را می‌رساند. ۲- یکی از نشانه‌های حکیمانه بودن خلقت، خلق آسمان‌ها و زمین و جنیندگان روی آن است.</p>	

۲- کسی که می‌داند جهان از خداست و رو به سوی او دارد، این عقیده چه تأثیری در زندگی او خواهد داشت؟

تفاوت بینش انسان‌ها به جهان به تفاوت عمل آن‌ها در زندگی می‌انجامد. اگر انسان درک کند که او و جهان رو به سوی خدا دارند و به این موضوع یقین داشته باشد، به خود و کارهای خود توجه دیگری خواهد کرد و فرصت‌های زندگی و عمر را به آسانی از دست نخواهد داد و خود را آماده‌ی حضور در پیشگاه الهی خواهد کرد.

۱- ارزش‌های وجودی انسان که او را بر سایر موجودات برتری می‌دهد، کدام‌اند؟

ارزش‌هایی چون کرامت و ویژه‌ی انسان، قوه‌ی عقل و فطرت خدا آشنا و خداگرا

۲- در آیات ۵۴ و ۵۵ سوره‌ی قمر تأمل کنید و ببینید چه جایگاهی برای انسان‌های پاک و پرهیزکار پیش‌بینی شده است.

<p>به درستی که پرهیزکاران در باغ‌ها و در کنار رودخانه‌ها جای دارند./ در منزلگاه صدق، نزد پادشاهی مقتدر</p>	<p>(انَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَ نَهْرٍ / فِي مَعَدٍ صَدَقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ) بقره / ۱۶۸ و ۱۶۹</p>
<p>پیام: جایگاه انسان‌های پاک و پرهیزکار، (اهل تقوا) بهشت و قرب الهی است.</p>	

۳- آیا وجود شیطان مانع اختیار و اراده‌ی ما در تصمیم‌گیری‌ها می‌شود؟

شیطان، جز وسوسه کردن، نمی‌تواند کاری انجام دهد و انسان مسئول اعمال خودش می‌باشد.

۴- سرمایه‌های الهی در وجود ما را با موانع رشد مقایسه کنید و تقابل میان آن‌ها را توضیح دهید.

انسان توانایی غلبه بر عوامل سقوط را دارد. همچنین مقایسه می‌کند که کدام عامل در مقابل کدام سرمایه‌ی رشد قرار گرفته است. مثلاً نفس اماره در مقابل نفس لوّامه است و وسوسه‌های شیطان در مقابل تعلیمات انبیاء و اولیای خدا و امدادهای الهی است.

۱- چرا برخی از افراد با این که بیان می‌کنند آخرت را قبول دارند و از لحاظ فکری آن را پذیرفته‌اند، تلاش چندانی برای آن جهان نمی‌نمایند و در زندگی خود به گونه‌ای عمل می‌کنند که گویی آخرتی در پیش نیست؟ ممکن است کسانی برحسب عادت یا تقلید یا صرفاً به لحاظ نظری پذیرفته باشند که آخرتی هست اما در عمل پایبندی چندانی بدان نداشته باشند و اهل گناه و فساد باشند. اینان در حقیقت دارای ایمان قوی نیستند و معاد را صرفاً به زبان یا حداکثر در اندیشه قبول دارند و قلباً بدان نگرویده‌اند.

۲- آیا توجه به آخرت لزوماً بی‌توجهی به دنیا و عقب‌ماندگی را در پی دارد؟
اعتقاد به آخرت نه تنها سبب عقب‌ماندگی نیست بلکه باعث تصحیح زندگی و در پیش گرفتن اخلاق الهی می‌شود.

۳- با مطالعه و دقت در آیات ۳۲ تا ۳۷ سوره‌ی مؤمنون، توضیح دهید این آیات بیانگر کدام تفکر درباره‌ی مرگ است؟
آیات ۲۲ تا ۳۷ سوره‌ی «مؤمنون» بیانگر عدم اعتقاد کفار به آخرت و منحصر کردن زندگی به همین زندگی دنیایی است..

و در میانشان پیامبری از خودشان فرستادیم که خداوند را بپرستید، برای شما هیچ معبودی غیر از او نیست، پس آیا تقوا پیشه نمی‌کنید؟	(فارسلنا فیهم رسولاً منهم ان اعبدوا الله ما لکم من اله غیره افلا تتقون) ۳۲ / مؤمنون
پیام: خداوند برای هدایت هر قومی در زمان‌های مختلف پیامبرانی را فرستاده و کسانی که تقوا پیشه کنند دعوت پیامبر را پذیرفته و خدا را پرستش می‌کنند.	
و اشراف قومش که کافر بودند و دیدار آخرت را تکذیب کردند و در زندگی دنیا آن‌ها را مرفه ساختیم، گفتند این [مرد] جز بشری چون شما نیست. از آن چه می‌خورید می‌خورد و از آن چه می‌نوشید می‌نوشد.	(و قال الملائ من قومه اذین کفروا و کذبوا بقاء الاخرة و اترفناهم فی الحیاة الدنیا ما هذا الا بشر مثلکم یا کل ممّا تأکلون منه و یشرب ممّا تشربون) ۳۳ / مؤمنون
پیام: ۱- ویژگی اشراف: ۱) کافر بودند. ۲) دیدار آخرت را تکذیب می‌کردند. ۳) در زندگی دنیا رفاه زده بودند. ۲- بهره‌مندان از نعمت‌های بی‌ثبات دنیا، بی‌نصیبان از توحید و منکران معاد و نبوت‌اند. ۳- یکی از زمینه‌های انکار نبوت انبیا و رستاخیز، غرق شدن در نعمت‌های ارزانی شده از سوی خداوند است.	
و اگر از بشری مثل خودتان اطاعت کنید، قطعاً زیان کارید.	(و لئن اطعتم بشرأ مثلکم انکم اذا لخاصرون) ۳۴ / مؤمنون
پیام: ۱- دلیل انکار معاد از ناحیه‌ی ملأ (اشراف) آن بود که معتقد بودند. اگر از بشری همانند خودشان اطاعت کنند، بی‌شک خاسر و زیانکار خواهند بود. (پیروی غیرسودمند از پیام‌آوران الهی)	
آیا به شما وعده می‌دهد هنگامی که مردید خاک و استخوان شدید باز شما زنده می‌گردید و از خاک بیرون آورده می‌شوید؟ چه دور است، چه دور است، آن چه وعده داده می‌شوید.	(ایعدکم انکم اذا میتم و کنتم تراباً و عظاماً انکم مخرجون) ۳۵ / مؤمنون
پیام: ۱- از آنجایی که اشراف منکر خدا و آخرت بودند (معاد جسمانی) دیدگاه مادی را که مرگ نیستی و نابودی است، بیان می‌کنند. ۲- سخن ملأ (چه دور است آن چه که وعده داده می‌شوید) درباره‌ی وعده‌ی پیامبرشان (وقتی مردید و خاک و استخوان شدید دوباره از [گور] خارج می‌شوید بیانگر دیدگاه مادی آن‌ها و انکار امکان معاد جسمانی است.	
جز زندگی دنیای ما چیز دیگری نیست عده‌ای می‌میریم و عده‌ای زنده می‌شویم و ما قطعاً برانگیخته نمی‌شویم.	(ان هی الا حیاة الدنیا موت و نحیا و ما نحن بمبعوثین) ۳۷ / مؤمنون
پیام: ۱- از نظر ملأ (اشراف)، چیز دیگری جز زندگی دنیای مادی وجود ندارد و همه چیز در این دنیا خاتمه می‌پذیرد و برانگیخته شدنی در کار نیست. (انکار معاد جسمانی)	

۱- میان حکمت خداوند و ضرورت معاد چه ارتباطی هست؟

اگر خداوند حکیم استعداد چیزی را در انسان قرار دهد، امکان رسیدن به آن را هم فراهم می‌کند. خداوند استعداد بی‌نهایت طلبی و میل به کمالات مطلق و گرایش به بقا و جاودانگی را به انسان عنایت کرده است. پس خداوند برای رسیدن به این استعدادها و کمالات، علاوه بر این جهان، جهان آخرت را آفریده تا دفتر زندگی انسان با مرگ بسته نشود و بتواند به آن کمال‌هایی که در دنیا برای آن‌ها تلاش کرده برسد.

۲- میان عادل‌بودن خداوند و ضرورت معاد چه ارتباطی وجود دارد؟

ظرفیت این جهان برای مجازات بسیاری از ستم‌ها و پاداش بسیاری از نیکوکاری‌ها محدود است. اما چون خداوند عادل است، نمی‌شود که انسان‌ها با مرگ نابود شوند و به خاطر ستمی که کرده‌اند یا کار نیکی نموده‌اند، مجازات و پاداش داده نشوند. نتیجه این که پس از این جهان، خداوند جهان آخرت را آفریده تا هر کس به مجازات و پاداش لایق و شایسته‌ی خود برسد.

درس ۷- منزلگاه بعد

۱- از کلمه‌ی «تَوَقَّی» در قرآن کریم، برای اشاره به کدام بُعد از وجود انسان استفاده شده است و نشان‌دهنده‌ی چیست؟

تَوَقَّی به معنی دریافت کامل است. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید که ما در هنگام مرگ نفس شما را به تمام و کمال دریافت می‌کنیم. روشن است که این تَوَقَّی مربوط به بُعد غیرمادی وجود انسان، یعنی روح اوست.

۲- با توجه به این که پرونده‌ی عمل انسان، پس از مرگ او هم‌چنان باز است، بهتر است که ما در برنامه‌ریزی‌های خود چه اصلی را رعایت کنیم؟

توجه دانش‌آموزان به باز بودن پرونده‌ی اعمال پس از مرگ جلب شده تا انگیزه‌ی رفتن به سوی اعمالی که آثار ماتأخر مثبت دارند، پیدا نمایند.

۳- بنا بر سخن امام صادق(ع) کدام چیزهاست که پس از مرگ نیز با انسان همراه است؟

۱- فرزند صالحی که برای او طلب مغفرت کند، ۲- کتاب قرآنی که از آن قرائت شود، ۳- چاه آبی که حفر کرده (و به مردم آب می‌دهد)، ۴- درختی که کاشته است، ۵- آبی که برای خیرات جاری کرده و ۶- روش پسندیده‌ای که بنانهاده و دیگران پس از وی، آن را ادامه می‌دهند.

۱- آیات ۵۱ و ۵۲ سوره‌ی یس را مطالعه کنید و بگویید که نفخ صور ذکر شده در این آیات مربوط به مرحله‌ی اول است یا دوم؟ همچنین، کافران پس از خروج از قبرها چه می‌گویند؟
این دو آیه درباره‌ی نفخ صور دوم است که مردگان از قبر برانگیخته می‌شوند و می‌گویند که چه کسی ما را از خوابگاه ما برانگیخت.

<p>و چون در صور دمیده شود شتابان از قبرها بیرون می‌آیند به سوی پروردگارشان می‌روند (۵۱) و می‌گویند وای بر ما چه کسی ما را از خوابگاهمان برانگیخت؟ این همان وعده‌ی خدای رحمان است و رسولان همه راست گفتند. (۵۲)</p>	<p>(و نفخ فی الصّور فاذا همّ من الاجداث الی ربّهم ینسلون (۵۱) قالوا یا ویلنا من بعثنا من مردنا هذا ما وعد الرّحمن و صدق المرسلون ((۵۲)) یس / ۵۱ و ۵۲</p>
<p>پیام: ۱- اشاره به مرحله‌ی دوم قیامت و نفخ صور دوم دارد. ۲- «فاذا هم من الاجداث الی ربّهم ینسلون»: زنده شدن همه‌ی انسان‌ها، یکی دیگر از وقایع مرحله‌ی دوم قیامت و همچنین معاد جسمانی است. ۳- یکی از حقایق بر ملا شده در رستاخیز، ثبوت راستگویی پیامبران در ابلاغ دعوت الهی است (صدق المرسلون) که کافران در هنگام خروج از قبرها به آن اعتراف می‌کنند.</p>	

۲- چه شرایطی بر قضاوت در قیامت حاکم است که سبب می‌شود هیچ ظلمی اتفاق نیفتد؟
در دادگاه دنیا همواره این احتمال وجود دارد که حق پایمال شود و ظلمی صورت گیرد. این ظلم می‌تواند از دو جهت باشد؛ یکی، از آن جهت که گناهکار و ظالم با حیل‌های مختلف ظلم و ستم خود را بیوشاند؛ به طوری که قاضی نتواند حق را تشخیص دهد. دیگر، از جهت قضاوت قاضی است که ممکن است قاضی دقت و کفایت لازم را نداشته باشد یا تحت تأثیر هوای نفس قرار بگیرد و به زبان مظلوم حکم کند. در قیامت، هر دو جهت فوق برای ظلم منتفی است؛ نه گناهکار می‌تواند چیزی را از خداوند مخفی کند و نه خداوند به کسی ظلم خواهد کرد؛ زیرا ظلم از صفات سلبيه و نقص است و خداوند از هر نقصی مبراست. ظلم در جایی اتفاق می‌افتد که شخص نیاز داشته باشد و نتواند آن را از راه درست برطرف کند. خداوند نیازی ندارد تا بخواهد برای به دست آوردن آن، از راه درست یا غلط، اقدام کند.

۳- با این‌که خداوند حاکم دادگاه است، چه نیازی به شهادت شاهدان وجود دارد؟
با این‌که دادگاه عدل الهی مانند دادگاه دنیا نیست و همه چیز برای خداوند روشن است اما باز هم در آن دادگاه شاهد وجود خواهد داشت. این شهادت‌ها

برای اثبات چیزی نزد قاضی دادگاه نیست بلکه برای خود شخص گناهکار است تا حقیقت وضع خود را دریابد.

۱- آیا در مجازات آخرت که مجازات از نوع سوم است، ظلم امکان پذیر و قابل تصور است؟ چرا؟
می‌دانیم که در مجازات‌های قراردادی، امکان عدم مساوات و ظلم وجود دارد؛ یعنی، ممکن است مجازاتی بیش از گناه یک شخص، به او بدهند وقتی خود عمل به صورت مجازات ظاهر می‌شود، ظلم معنا ندارد.

۲- چه تفاوت‌هایی میان ویژگی‌های آخرت با دنیا و برزخ وجود دارد؟ آن تفاوت‌ها را در جدولی مانند جدول زیر تنظیم کنید.

آخرت	برزخ	دنیا	
محل عمل نیست.	محل عمل نیست.	محل عمل است.	۱
پرونده‌ی عمل بسته است.	پرونده‌ی عمل باز است.	پرونده‌ی عمل باز است.	۲
آثار اخروی عمل به طور کامل ظاهر می‌شود.	بهره‌ای از آثار اخروی عمل ظهور پیدا می‌کنند.	فقط آثار دنیایی عمل ظهور دارد.	۳
سطح آگاهی انسان به اعمال خود بالا می‌رود و آن‌ها را به طور حضوری می‌بیند.	آگاهی انسان به اعمال خود، بالا می‌رود.	آگاهی‌های انسان محدود است.	۴
امکان فریب کاری در محاکمه نیست.	-	امکان تقلب و فریبکاری در محاکمه هست.	۵
پاداش‌ها ظهور و تجسم خود عمل‌اند.	-	برخی پاداش‌ها قراردادی است.	۶

۱- با توجه به آیات، روایات و توضیحات درس، آثار و فواید توکل را ذکر کنید.

فوایدی مثل تقویت عزم، تجدید محکم‌تر پیمان، ورود محکم‌تر و استوارتر در کارهای بزرگ، افزایش شجاعت، قدرت تحمل و صبر بیش‌تر، از دست ندادن آرمان‌ها، خسته نشدن در بین راه، دوری از تنبلی و ...

۲- چه رابطه‌ای میان «عزم» و «توکل» وجود دارد؟

هرچه عزم بزرگ‌تر باشد، به توکل بیش‌تری نیاز دارد.

۳- آیا توکل، سبب تنبلی می‌شود یا تحرک؟ چرا؟ از آیه ۱۵۹ آل عمران کمک بگیرید.

این آیه درباره‌ی پیامبر اکرم(ص) است. ایشان انسانی خستگی‌ناپذیر و شجاع بود و به خاطر نجات انسان‌ها، با روی باز با مردم روبه رو می‌شد. هم‌چنین، در همین آیه، خداوند از او می‌خواهد که توکل بیش‌تر کند. روشن است که توکل سبب تنبلی نمی‌شود.

۴- شرایط توکل حقیقی کدام‌اند؟

اندیشه و تفکر، مشورت با دیگران و انتخاب عاقلانه‌ترین هدف‌ها

درس ۱۱- دوستی با حق

۱- برای تقویت دوستی خود با خداوند، از چه راه‌هایی می‌توان کمک گرفت؟

از راه‌هایی مانند تفکر در آیات الهی، استفاده از مناجات‌ها و اشعاری که در حمد و ثنای خداست، استفاده از سخنرانی‌ها، استفاده از فیلم‌های مناسب و آموزنده و ...

۲- برای تقویت بیزاری از باطل و بی‌تفاوت نبودن در مقابل باطل صفتان چه می‌توان کرد؟

شناخت مصداق‌ها و نمونه‌های باطل و تحقیق پیرامون رفتار آنان، بررسی عواقب و سرنوشت باطل پیشگان، استفاده از سخنرانی‌ها و فیلم‌های مناسب و ...

۳- چگونه می‌توان دریافت که در دوستی با خدا و دشمنی با بدی‌ها صادق هستیم؟

دوستی با خداوند، آثار و تجلیاتی دارد که اگر این آثار و تجلیات موجود باشد، شخص می‌تواند دریابد که در دوستی با خدا صادق است. کسی می‌تواند بگوید با خدا دوست است که ببیند واقعاً دوستان خدا را هم دوست دارد نه کسانی را که اهل فساد و گناه‌اند؛ هم‌چنین، از دستورات خداوند پیروی می‌کند نه این‌که دست به گناه می‌زند و هر بار هم آن را توجیه می‌کند؛ راه رسیدن به خدا را دوست دارد و بالاخره، با کسانی که دشمن خدا هستند، دشمنی قلبی و عملی دارد.

- ۱- چه تفاوتی میان آراستگی و خودنمایی ظاهری است؟
در آراستگی، سلامت نفس و در خودنمایی ظاهری، کوچکی نفس وجود دارد.
- ۲- چگونه با خودنمایی عزت نفس آدمی لکه دار می شود؟ (برعهده‌ی دانش آموز)
- ۳- حضرت مریم (س) و حضرت یوسف (ع) دو مظهر عفافند که سرگذشت آنان در قرآن کریم ذکر شده است. با مراجعه به سوره‌ی مریم (آیات ۱۸ تا ۳۳) و سوره‌ی یوسف (آیات ۲۱ تا ۵۴)، جلوه‌های عفت و پاکدامنی آنان را بیان کنید.

<p>قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا وَلَمْ يَمَسِّنِي بَشْرًا وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنَسِيًّا</p>	<p>جلوه‌ی عفاف حضرت مریم (س):</p>
<p>قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ لَقَدْ رَاودَتْهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ قَالَ رَبِّ السَّجْنِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ قَالَتِ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَاودَتْهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ</p>	<p>جلوه‌ی عفاف حضرت یوسف (ع):</p>

با تکمیل جدول زیر مشخص کنید که کدام یک از مردان زیر نسبت به زنان، محرم و کدام نامحرم می‌باشند.

نسبت	پسر خاله	شوهر خواهر	پسر عمه	پدربزرگ مادر	برادر شوهر	نوهی خواهر	پسر عمو	پسر دایی	برادر مادر	پسر دختر
محرم				✓		✓			✓	✓
نامحرم	✓	✓	✓		✓		✓	✓		

۱- با این که با پرداخت انفاق بخشی از مال انسان کم می شود، چرا خداوند همین کار را موجب افزایش ثروت می شمارد؟
اول این که خداوند چنین پاداشی را تعیین کرده و اوست که در مقابل این انفاق چنین پاداشی می دهد. دوم این که وقتی روحیه انفاق در جامعه گسترش یابد، مودت و صمیمیت و انسان دوستی تقویت می شود و خداوند چنین مردمی را نعمت می بخشد و زندگی آن ها را آباد می کند. سوم این که جریان اقتصادی کشور تقویت می شود و درآمد مردم افزایش می یابد.

۲- آیات ۱۸ سوره حدید، ۱۲ سوره مائده و ۱۷ سوره تغابن را مطالعه کنید و توضیح دهید:

الف- چرا قرض بدون ربا را قرض الحسنه می نامند؟

زیرا این کار سبب می شود طبقه ای به نام طبقه ی استثمارگر در جامعه پدید نیاید و رباخواران حریص فرصت ظهور پیدا نکنند و نیازمندان جامعه از فقر رها شده و با فعالیت و کار سازنده به کار و تولید بپردازند. و در عرصه ی جهانی نیز جهان به دو قطب غنی و فقیر تقسیم نشود و نوعی مشارکت کار و سرمایه ایجاد شود و این کار به نیت قرب الهی (حسن فاعلی) صورت می گیرد و به همین جهت آن را قرض الحسنه نامیده اند.

ب- چه نتایجی برای قرض الحسنه بیان شده است؟

و همانا مردان و زنان انفاق کننده به خدا وام نیکو داده اند اموالشان را چند برابر می کنیم و پاداش ارزشمندی دارند.	<p>(إِنَّ الْمَصْدِقِينَ وَالْمَصَدَقَاتِ وَالَّذِينَ قَرْضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يَضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ) ۱۸/ حدید</p>
<p>پیام: ۱- بین زن و مرد در انجام عمل صالح که در این جا دادن قرض الحسنه است، تفاوتی نیست. ۲- قرض الحسنه به منزله ی وام به خداست. ۳- نتیجه ی انفاق و قرض الحسنه در این آیه: افزایش سرمایه (چند برابر شدن پاداش) و پاداش ارزشمند (اجر کریم) عنوان شده است.</p>	
<p>اگر نماز را به پا دارید و زکات بپردازید و به رسولان من ایمان آورید و آن ها را یاری کنید و به خدا وام نیکو دهید قطعاً گناهان شما را می پوشانم و حتماً شما را به باغ هایی که زیر درختانش نهرها روان هستند، در می آورم پس هر کس از شما بعد از این کفر ورزد، در حقیقت از راه راست گمراه شده است.</p>	<p>(وَ لَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ لَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ) ۱۲/ مائده</p>
<p>پیام: ۱- خداوند در این آیه به بنی اسرائیل چنین وعده می دهد که: من با شما هستم و از شما حمایت می کنم مشروط بر این که: (۱) نماز را به پا دارید. (۲) زکات بدهید و (۳) به فرستادگان من ایمان بیاورید. (۴) از انفاق در راه خدا که مانند قرض دادن به خداست غافل نباشید. (قرض الحسنه) ۲- نتیجه ی تمام موارد و از جمله قرض الحسنه در این آیه: پوشاندن گناهان و بهره مندی از بهشت و نعمت های بهشتی عنوان شده است. ۳- بر اساس این آیه اگر قوم بنی اسرائیل پس از اخذ پیمان و انتخاب زعیم و رؤسای خود کفر پیشه کنند، از راه راست گمراه شده اند.</p>	
<p>اگر به خدا وامی نیکو دهید، آن را برای شما چند برابر می کند و بر شما می بخشاید و خداوند بسیار شگور و بردبار است.</p>	<p>(إِنْ تَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يَضَاعَفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ) ۱۷/ تغابن</p>
<p>پیام: ۱- قرض بدون ربا، قرض الحسنه نام دارد. ۲- نتیجه ی قرض الحسنه در این آیه: افزایش سرمایه (چند برابر شدن پاداش) و بخشایش (آمرزش گناه) عنوان شده است.</p>	

درس ۱۶ - یاری از نماز و روزه

درباره‌ی مسائل زیر به توضیح‌المسائل مرجع تقلید خود مراجعه کنید و پاسخ آن را به دست آورید.

شرح	
<p>اگر مسافر پیش از ظهر به وطنش یا به جایی که می‌خواهد ده روز در آن جا بماند، برسد، در چه صورتی باید روزه بگیرد و در چه صورتی نباید روزه بگیرد؟ در صورتی که قبل از رسیدن به آن مکان چیزی نخورده و یا نیشامیده باشد، باید روزه بگیرد، در غیر این صورت نباید روزه بگیرد.</p>	۱
<p>اگر مسافر بعد از ظهر به وطن یا به جایی که می‌خواهد ده روز بماند، برسد، وظیفه‌اش چیست؟ این مسافر نمی‌تواند در آن روز، روزه بگیرد.</p>	۲
<p>اگر کسی که روزه است، بعد از ظهر مسافرت کند، وظیفه‌اش نسبت به روزه‌ی آن روز چیست؟ باید روزه‌ی خود را ادامه دهد.</p>	۳
<p>اگر کسی که روزه گرفته، پیش از ظهر مسافرت کند و بخواهد به بیش از چهار فرسخ برود، وظیفه‌اش چیست؟ وقتی به چهار فرسخ (حد ترخیص) برسد، باید روزه‌ی خود را افطار کند.</p>	۴

از آنجایی که در سال‌های اخیر به پرسش‌های مطرح شده در اندیشه و تحقیق نیز علاوه بر آیات آن، اهمیت داده شده است، خوب است که این بخش‌ها را نیز در فرصت باقی‌مانده مطالعه کنید.

چند نمونه:

سراسری هنر ۹۳: (اندریشه و تحقیق درس ۶)

اگر از ما بپرسند: «چرا کلمه‌ی «مولی» در حدیث غدیر به معنای سرپرست است، نه دوست؟» می‌گوییم: به این دلیل که .....

- ۱) این کلمه، فقط برای همین معنی وضع شده است و عنوان حقیقت به خود گرفته است.
- ۲) امامت و ولایت، استمرار راه نبوت است و قبول آن دو، ایجاب می‌کند دریافت چنین معنایی را.
- ۳) مستمسک پیامبر گرامی اسلام در کاربرد این کلمه، جمله‌ی «من اولی بالمؤمنین من انفسهم» بوده است. ✓
- ۴) پیامبر گرامی اسلام با توجه دادن حاضران به آیه‌ی «انما ولیکم الل و رسوله ...» فرمود «من کنت مولاه ...»

سراسری زبان ۹۲: (اندریشه و تحقیق درس ۱)

احساسات شخصی و سلیقه‌ای، به این دلیل پاسخ‌گوی نیازهای برتر انسان نیست که ...

- ۱) احساسات و سلیقه، متغیر و متبدل اند.
- ۲) هر نیازی راه پاسخ‌گویی خاص خود را می‌طلبد.
- ۳) آن‌گونه از نیازها، فراتر از احساسات و سلیقه‌اند ✓
- ۴) نیازهای برتر، همراه با دل مشغولی و دغدغه و درد متعالی اند.

سراسری تجربی ۹۲: (اندریشه و تحقیق درس ۷)

جعل و تحریف به احادیث پیامبر گرامی اسلام(ص) معلول ..... و ..... بود.

- ۱) منع نوشتن احادیث پس از رحلت پیامبر(ص)- تفسیر و تبیین آیات قرآنی توسط برخی عالمان وابسته به قدرت
- ۲) منع نوشتن احادیث پس از رحلت پیامبر(ص)- نیاز حاکمان جور به توجیه موقعیت خود و اقدامان مخالف اسلام
- آن‌ها ✓
- ۳) ظهور شخصیت‌ها و الگوهای غیرقابل اعتماد - نیاز حاکمان جور به توجیه موقعیت خود و اقدامان مخالف اسلام
- آن‌ها
- ۴) ظهور شخصیت‌ها و الگوهای غیرقابل اعتماد - تفسیر و تبیین آیات قرآنی توسط برخی عالمان وابسته به قدرت

۱- آیا می‌توان پاسخ به نیازهای برتر را به احساسات شخصی و سلیقه‌ی فردی واگذار کرد و گفت که می‌خواهم بدون بررسی و تحقیق کافی به این نیازها پاسخ دهم؟ چرا؟

خیر، نیازهای برتر، فراتر از احساسات شخصی و سلیقه‌ای افراد است. راه کمال و رشد هر نوع از موجودات، راه معین و خاصی است. در حقیقت، رشد و نمو بدن انسان و هر موجود دیگر، مکانیسم و قانون‌مندی ویژه‌ی خود را دارد و اگر کسی نخواست از این قانونمندی پیروی کند باید تبعات آن مانند رنج و بیماری و درد را بپذیرد. بُعد معنوی و انسانی وجود انسان نیز همین گونه است. رشد آن از راه معین و قانون‌مندی خاصی تبعیت می‌کند و به راه و قانون دیگری جواب نمی‌دهد. به میزانی که از این راه و قانون دور شویم، درد و رنج و تبعات منفی آن را باید بپذیریم. پس هر راهی رساننده‌ی انسان به مقصود نیست. بنابراین، باید دقت کنیم که سلیقه‌ها تا آن جا قابل استفاده هستند که به راه تکامل انسان ضربه وارد نکنند و در چارچوب آن قرار گیرند. اگر کسی سلیقه‌ای داشت که با قانون‌مندی رشد انسان و ابعاد معنوی او در تضاد بود، باید به نتایج آن تن دردهد و آماده‌ی مضرّات آن باشد.

۲- آیا انسان می‌تواند پاسخ دادن به این نیازها را نادیده بگیرد و براساس ضرب‌المثل «هر چه پیش آید خوش آید» رفتار کند؟ چرا؟

برخی از افراد که در چنگال هوس‌های زودگذر زندگی گرفتارند، وقتی با سؤال‌های بنیادین روبه رو می‌شوند، برای آسوده کردن وجدان، خود را به بی‌خیالی می‌زنند و می‌گویند خود را درگیر این سؤال‌های اساسی نمی‌کنیم. زندگی به هر صورتی که پیش برود، برای ما تفاوتی ندارد. اما این‌ها نمی‌دانند روزی متوجه این تفاوت می‌شوند که دیگر قادر به انجام دادن کاری نیستند. در آن روز نمی‌توانند خود را به بی‌خیالی بزنند؛ زیرا گرفتار عواقب کارهای خود شده‌اند و رنج و عذاب آن را احساس می‌کنند. بنابراین، انسان عاقل نمی‌تواند چنین نگرشی داشته باشد.

<p>برخی (منکران) (چون قرآن خوانی)، به ظاهر گوش کنند آیا می‌توانی سخن خود را به گوش ناشنویانی که ادراک ندارند برسانی؟ و برخی از آنان، هنگام تلاوت قرآن به چشم ظاهر در تو می‌نگرند، آیا تو می‌توانی نابینایان را که به باطن نمی‌بینند، هدایت کنی.</p>	<p>(و منهم من يستمعونَ الیک افانت تُسمعُ الصّم و لو كانوا لا یعقلون) (۴۲) و منهم من ینظر الیک افانت تهدی العمی و لو كانوا لا بیصرون) (۴۳) / یونس</p>
<p>پیام: ۱- در آیات ۴۲ و ۴۳ سوره یونس، خداوند به پیامبر (ص) می‌فرماید: کسی که عقلش را به کار نگرفته و قلبش کور شده، هدایت نمی‌شود؛ یعنی هدایت پیامبر که حجت ظاهر است، وقتی مؤثر واقع می‌شود که عقل، یعنی حجت باطنی سرکوب نشده و قدرت عمل داشته باشد.</p> <p>۲- بنابر آن چه گفته شد آیات، بیانگر رابطه‌ی حجت باطن و ظاهر و تقدم حجت باطن (عقل) بر حجت ظاهر (پیامبران و ائمه) است.</p>	

۴- هر کدام از آیات ۹ اسراء و ۹۷ نحل پاسخ کدام یک از نیازهای انسان را دربردارد و چه مطالبی را مطرح می‌کند؟ آن‌را در جدولی مانند جدول زیر توضیح دهید.

پاسخ	نیاز	آیه
این آیه می‌گوید که خداوند برنامه‌ی صحیح زندگی را در اختیار انسان قرار داده است.	نیاز به برنامه‌ی زندگی	اسراء ۹
این آیه بیان می‌کند که ایمان و عمل صالح، حیات پاک همراه با رشد و شادکامی را در پی دارد و آینده‌ی روشن که پاداش اخروی است را به ارمغان می‌آورد.	نیاز به آینده‌ی روشن و برنامه‌ی زندگی	نحل ۹۷

<p>همانا این قرآن به راهی که استوارتر است، هدایت می‌کند و به مؤمنانی که اعمال صالح انجام می‌دهند، بشارت می‌دهد که برای آن‌ها پاداش بزرگی است.</p>	<p>(إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ یهدی للّتی هی اقوم و یشّر المؤمنین الذّین یعملون الصّالحات ان لهم اجرًا کبیراً) / اسراء</p>
<p>پیام: ۱- اشاره به نیاز برتر «کشف راه درست زندگی» دارد، که خداوند از طریق دین و انبیا این راه را به بندگان نشان داده است.</p> <p>۲- به نیاز به برنامه‌ی زندگی اشاره دارد.</p>	
<p>هر کس که کار شایسته انجام دهد، از مرد یا زن، در حالی که مؤمن باشد او را با حیاتی پاک زنده نگه می‌داریم و به آن‌ها مطابق با بهترین اعمالشان پاداش خواهیم داد.</p>	<p>(مَنْ عمل صالحاً من ذکر او انثی و هو مؤمن فلنحییته حیاةً طیبةً و لنجزینهم اجرهم باحسن ما كانوا یعملون) / نحل</p>
<p>پیام: ۱- اشاره به نیاز برتر «درک آینده‌ی خویش» دارد که با ایمان و عمل صالح سرانجامی نیکو در آخرت رقم می‌خورد.</p> <p>۲- این آیه به نیاز به برنامه‌ی زندگی اشاره دارد.</p>	

۱- اگر اعجاز پیامبر اکرم (ص) به زمان خودش اختصاص داشت، چه مشکلی پیش می‌آمد؟

این سؤال، درباره‌ی نوع اعجاز پیامبر اکرم (ص) و جاودانه بودن این اعجاز است. چون این اعجاز از سنخ علم و فرهنگ و کتاب است، می‌تواند دوام داشته باشد و آیاتی از قرآن که مخالفان را به آوردن سوره‌های مشابه دعوت می‌کند، امروز هم موضوعیت دارد و مخالفان نمی‌توانند سوره‌های مشابه با یکی از سوره‌های قرآن ارائه کنند که نزد آگاهان مورد قبول قرار گیرد. این جاودانگی در اعجاز، نشانگر جاودانگی دین اسلام است و امروزه اگر کسی بخواهد بداند که آیا پیامبر اسلام از جانب خدا آمده یا نه، باید به قرآن کریم مراجعه کند؛ زیرا قرآن کریم سند نبوت ایشان است. او می‌تواند دریابد که تاکنون کسی سوره‌ای مانند یکی از سوره‌های قرآن عرضه نکرده است. اگر این اعجاز جاودانه نبود، پذیرش دین اسلام در هر عصر و زمانی مشکل می‌شد و مردم نمی‌توانستند جاودانه بودن تعلیمات اسلام را بپذیرند.

۲- چرا خداوند در آیه‌ی ۸۲ سوره‌ی نساء می‌فرماید «اگر قرآن از غیر خدا بود، اختلاف و ناسازگاری بسیاری در آن مشاهده می‌شد»؟

این آیه می‌فرماید: اگر قرآن از جانب غیر خدا بود، ناسازگاری و اختلاف فراوانی در آن می‌دیدند؛ زیرا این قرآن به تدریج برای مردم خوانده شده و در ظرف زمانی ۲۳ سال تکمیل شده است. محتوای آیات به گونه‌ای هم نیست که مثلاً پیامبر اکرم (ص) قبلاً آن را نوشته باشد اما به تدریج بر مردم بخواند بلکه بیش‌تر آیات در ضمن حوادثی که پیش می‌آمد و در ارتباط با آن‌ها نازل می‌شد؛ یعنی آیات دارای شأن نزول هستند. حال اگر قرآن کریم از جانب خداوند نمی‌آمد و به تدریج توسط شخص پیامبر یا هر فرد دیگری در مدت ۲۳ سال تنظیم می‌شد، اختلافات زیادی در آن پدید می‌آمد. چون پیامبر روز به روز پخته‌تر و کامل‌تر می‌شد، علم ایشان افزایش می‌یافت و در مقابل رخدادها، موضع‌گیری‌های بهتری می‌گرفت و نظرات بهتری ارائه می‌نمود.

۳- با بررسی اولین آیات نازل شده بر پیامبر اکرم (ص) (آیه‌ی اول سوره‌ی علق)، توضیح دهید که چگونه این آیات نشان‌دهنده‌ی تأثیرناپذیری قرآن از فرهنگ و عقاید دوران جاهلیت است.

این آیات، که اولین آیات نازل شده، بر پیامبر اکرم (ص) است، از خداوندی یاد می‌کند که به وسیله‌ی قلم و نوشتن به انسان‌ها تعلیم می‌دهد و آن چه را انسان نمی‌داند، به او یاد می‌دهد. یعنی علم و دانش و نویسندگی را تکریم کرده و آن را به خداوند نسبت داده است. این آیات، بیانگر آن است که پیامبر اکرم تحت تأثیر فرهنگ جاهلی نبوده است. ایشان با این که درس نخوانده بود، در اولین آیاتی که برای مردم آورد از علم و درس و کتابت با مردم سخن گفت.

بخوان بنام پروردگارت که آفرید انبیا را از خویشتن بیستاد
آفرید بخوان که پروردگارت از همه کریم تر است همانا که به
وسیلهی قلم آموخت به انسان آن چه نمی دانست آموخت.

(اقرا باسم ربک الذی خلق (۱) خلق الانسان من علق (۲) اقرأ و
ربک الاکرم (۳) اذی علم بالقلم (۴) «علم الانسان ما لم يعلم» (۵))

۵۱ / علق

پیام: به اهمیت علم و دانش در قرآن و عدم تأثیرپذیری قرآن از فرهنگ جاهلیت (از اعجاز محتوایی) اشاره دارد.

درس ۴ - گستره‌ی رسالت پیامبر

آیه‌ی ۱۵ سوره‌ی شوری را مطالعه کنید و ببینید که این آیه بر کدام‌یک از قلمروهای رسالت پیامبر دلالت دارد؟
در این آیه عبارت «و امرت لأعدل بینکم» بیانگر آن است که پیامبر اکرم آمده تا عدل را در جامعه اجرا کند و انجام
این وظیفه بدون تشکیل حکومت اسلامی میسر نیست.

<p>پس به همین خاطر به دین اسلام دعوت کن و همان‌گونه که مأمور شده‌ای پایداری کن و از هوس‌های آنان پیروی نکن و بگو ایمان آوردم به هر کتابی که خدا نازل کرده است. و مأمور شده‌ام تا عدالت برقرار کنم میان شما خداوند پروردگار ما و شماست، و کارهای ما برای ما و کارهای شما برای خودتان است. نیست هیچ حجتی میان ما و شما خداوند قضاوت می‌کند و بازگشت همه به سوی اوست.</p>	<p>(فلذک فادعُ و استقم كما امرت و لا تتبع اهواءهم و قل ءامنْتُ بما انزل الله من کتاب و امرت لأعدل بینکم الله ربنا و ربکم لنا اعمالنا و لكم اعمالکم لا حجة بیننا و بینکم الله یجمع بیننا و الیه المصیر) ۱۵ / شوری</p>
--	--

پیام ۱: بیانگر دو قلمرو از رسالت پیامبر (ص): الف- اولین قلمرو رسالت: دریافت و ابلاغ وحی (فادع) ب- سومین قلمرو
رسالت: ولایت ظاهری (امرت لا عدل بینکم): پیامبر اکرم (ص) آمده تا عدل را در جامعه اجرا کند و انجام این وظیفه بدون
تشکیل حکومت اسلامی میسر نیست.

۲- اصرار بر ستم‌سوزی و برپاکردن جامعه‌ای بر پایه‌ی عدل

۲- نمونه‌هایی از احکام اجتماعی اسلام را که اجرای آن‌ها نیازمند تشکیل حکومت است، بیان کنید.

قوانین قضایی اسلام (احکام جزا، دیات و قصاص)، خمس و زکات، جهاد و تنظیم رابطه با کفار و بیگانگان

۳- پیامبر اکرم (ص) به‌عنوان مرجع دینی مسلمانان، چه کارهایی را انجام می‌داد؟

پیامبر اکرم (ص) از حیث مرجعیت دینی، معارف الهی را برای مردم بیان می‌کرد، احکام اسلام را توضیح می‌داد و عملاً
به مردم می‌آموخت. مثلاً خودش نماز را به‌جا می‌آورد و به مردم می‌فرمود «به همین صورت که من نماز می‌خوانم، نماز
بخوانید.»

درباره‌ی واقعه‌ی بزرگ غدیر بیندیشید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید:

الف) چرا مراسم غدیر هم‌زمان با بزرگ‌ترین اجتماع مسلمانان برگزار شد؟

هم‌زمانی واقعه‌ی غدیر با حج می‌تواند در جهت اطلاع‌رسانی باشد تا این انتصاب به اطلاع مردم در سرزمین‌های مختلف برسد.

ب) چرا خداوند انجام ندادن این مأموریت را مساوی با عدم انجام رسالت اعلام کرد؟

ادامه‌ی کار پیامبر اکرم(ص) بستگی کامل به امامت و رهبری حضرت علی(ع) داشت و اگر این واقعه اتفاق نمی‌افتاد و مردم حضرت علی(ع) را به عنوان جانشین پس از پیامبر نمی‌شناختند، اصل دین مورد تهدید قرار می‌گرفت.

ج) تبریک و تهنیت مردم به حضرت علی(ع) پس از پایان مراسم نشانه‌ی چیست؟

گفتن تبریک و تهنیت، نشانه‌ی آن است که آن مردم دانستند حضرت علی به منصب امامت برگزیده شده و با گفتن تبریک، رضایت و وفاداری خود را اعلام کرده‌اند. در واقع تبریک و تهنیت، نشانه‌ی تعیین حاکم و جانشین است که در واقع بیان نوعی بیعت و قبول ولایت از جانب مردم بود.

د) چرا کلمه‌ی «مولی» در حدیث غدیر به معنای سرپرست است، نه دوست؟

به سه جهت نمی‌توان «مولا» را به معنای دوست گرفت یکی از آن جهت که پیامبر اکرم(ص) قبل از آن از مردم سؤال کرد «من اولی الناس بالمؤمنین من انفسهم» - چه کسی به مؤمنان از خودشان سزاوارتر است. وقتی که مردم گفتند: خدا و پیامبرش، پس از آن پیامبر فرمود «من کنت مولا فهدنا علی مولا». این «مولا» باید متناسب با جمله‌ی قبل باشد که خدا و رسول را از خود مؤمنان سزاوارتر در تصرف معرفی می‌کند. جهت دیگر این است که اگر «مولی» به معنای دوست باشد، اعلام آن نمی‌تواند متناسب با آیه‌ای باشد که قبل از واقعه نازل شد و به پیامبر اکرم(ص) فرمود اگر این مأموریت را انجام ندهی، رسالت او را انجام نداده‌ای. جهت سوم نیز این است که طراحی و انجام این واقعه‌ی بزرگ و تاریخی و بیان خطبه‌ای بسیار طولانی متناسب با اعلام دوستی حضرت علی(ع) نیست بلکه متناسب با اعلام رهبری و جانشینی است.

- ۱- کدامیک از ویژگی‌های امیرالمؤمنین در دوره‌ی کوتاه خلافت سبب علاقه‌ی بیش‌تر مسلمانان به آن حضرت شد؟ نمونه‌ای برای آن ذکر کنید. رعایت اصل عدالت و مساوات در حکومت امیرالمؤمنین
- ۲- چرا رسول خدا(ص) به صورت‌های گوناگون فضائل حضرت علی(ع) را برای مردم بیان می‌کرد؟ رسول خدا(ص) در هر فرصتی، فضایل متعالی و جایگاه حضرت علی(ع) و اهل بیت را برای مردمی که قرن‌ها با نظام قبیله‌ای خو گرفته بودند و ثروت زیاد و نظایر آن را نشانه‌ی شرافت می‌دانستند بیان می‌کرد تا دل‌های آنان را برای پذیرفتن امامت و رهبری کسانی آماده کند که میان عرب و غیرعرب تفاوتی قائل نمی‌شدند و مردم را به تعقل، عدالت و بندگی خداوند فرا می‌خواندند و در زندگی دنیایی مانند معمولی‌ترین افراد زندگی می‌کردند.
- ۳- مقصود از این سخن پیامبر که «علی با حق است و حق با علی است» چه می‌باشد؟ جدایی‌ناپذیری حضرت علی(ع) و حق
- ۴- چه رابطه‌ای میان این سخن پیامبر که «علی با قرآن و قرآن با علی است» و حدیث ثقلین وجود دارد؟ در حدیث ثقلین آمده که عترت و قرآن از یکدیگر جدایی‌ناپذیرند. یکی از مصادیق عترت، حضرت علی(ع) است و این حدیث که می‌فرماید: «علی با قرآن است و قرآن با علی است». تأکید بر حدیث ثقلین است.

درس ۷- وضع فرهنگی و سیاسی عصر ائمه (ع)

- ۱- چرا قرآن کریم مردم را به مطالعه‌ی سرگذشت ملت‌ها دعوت کرده است؟ یکی از علت‌های آن، آشنایی با سرنوشت ملت‌ها و علت آن سرنوشت است؛ مثلاً، بدانیم که عاقبت کار کسانی که آیات الهی را تکذیب کردند چه بود. این آشنایی باید به درس گرفتن و عبرت آموزی منجر شود.
- ۲- چه مسائلی زمینه را برای ورود جعل و تحریف به احادیث پیامبراکرم(ص) آماده کرد؟ زمینه‌ی اول، منع نوشتن احادیث پس از رحلت پیامبر بود. زمینه‌ی دوم، نیاز حاکمان جور و صاحبان قدرت به توجیه موقعیت خود و اقدامات مخالف اسلام آن‌ها بود.
- ۳- تفاوت‌های اساسی حکومت بنی‌امیه و بنی‌عباس با رهبری پیامبر(ص) چه بود؟ تفاوت اول، عادلانه بودن حکومت رسول خدا (ص) و تکیه‌ی بر ظلم و جور در حکومت‌های بنی‌امیه و بنی‌عباس بود. تفاوت دوم، گسترش اندیشه‌های اصیل اسلامی توسط رسول خدا (ص) و میدان دادن به اندیشه‌های غیراصیل و تحریف شده در آن حکومت‌ها بود. تفاوت سوم، عمل دقیق به دستورات و احکام الهی توسط رسول خدا (ص) و زیرپا گذاشتن احکام الهی توسط آن حکومت‌ها بود. تفاوت چهارم، مشی ساده‌ی حکومت‌داری رسول خدا (ص) و مشی اشرافی آن حکومت‌ها بود.

آیا ائمه‌ی اطهار روش‌های یکسانی در مقابله با حاکمان زمان در پیش گرفتند؟ چرا؟
خیر، امامان، متناسب با شرایط سیاسی و اجتماعی زمان خود، شیوه‌های مختلفی را برای مبارزه انتخاب می‌کردند به طوری که گاهی یک امام با توجه به شرایط، در دو زمان مختلف، از دو شیوه برای پیشبرد اهداف سیاسی و اجتماعی اسلام بهره برده است.

درس ۹- خورشید پنهان

۱- با توجه به آیه‌ی ۱۱ سوره‌ی رعد، علت اصلی غیبت امام عصر(عج) را توضیح دهید.

این آیه بیان می‌کند که اگر خداوند در زندگی ما تغییری پدید می‌آورد، با اعمال و تصمیم‌گیری‌های ما ارتباط دارد. به همین جهت، علت غیبت و تداوم آن هم به ما انسان‌ها برمی‌گردد.

۲- چرا غیبت امام عصر(ع) به خورشید پشت ابر تشبیه شده است؟

زیرا خورشید هنگامی که پشت ابر است زمین را از تاریکی مطلق نجات می‌دهد و بخشی از فواید خود را به موجودات می‌رساند و زمین را از نابودی حفظ می‌کند ضمن این که پشت ابر ماندن خورشید موقتی است و پس از مدتی نمایان می‌شود. امام نیز در زمان غیبت زمین را از نابودی معنوی حفظ می‌کند، با هدایت معنوی خود، افراد مستعد را یاری می‌رساند و با وجود خود در میان مردم، آنان را از برکات بهره‌مند می‌کند گرچه آنان متوجه نمی‌شوند. غیبت نیز امری موقتی است و بالاخره، آن حضرت ظهور خواهد کرد.

۳- غیرعادی و غیرعقلی (محال) چه تفاوتی با یک‌دیگر دارند؟ برای هر کدام سه مثال ذکر کنید.

نمونه‌هایی از محال عقلی: یک عدد هم زوج باشد هم فرد/ کوچک‌تر بودن کلّ یک مجموعه از جزء آن مجموعه
یک شکل هم مثلث باشد، هم دایره/ افتادن سیب از درخت، بدون علت
نمونه‌هایی از امور غیرعادی:

کسی که بتواند ده دقیقه زیر آب بماند./ برخورد یک ستاره با زمین /تولد ده قلو در یک زایمان

۴- قرآن کریم خبر می‌دهد که حضرت نوح(ع) ۹۵۰ سال قوم خود را به توحید دعوت می‌کرد. از این خبر چه نتایج می‌توان گرفت؟

این‌که قرآن کریم خبر می‌دهد حضرت نوح ۹۵۰ سال قوم خود را به توحید دعوت کرد، نشان می‌دهد که حضرت نوح حداقل عمری حدود هزار سال داشته است و این احتمال هم زیاد است که مردم زمان ایشان عموماً همین قدر عمر می‌کرده‌اند و این گونه نبوده که مردم آن زمان مثلاً حدود صد سال عمر کرده و مرده‌اند و مردم دیگری آمده‌اند و دوباره حضرت نوح آن‌ها را به توحید دعوت کرده و این‌ها هم حدود صد سال عمر کرده و دوباره انسان‌های دیگری آمده‌اند. بیان قرآن کریم حاکی از آن است که حضرت نوح همان مردم را نهصد و پنجاه سال دعوت کرد و نپذیرفتند. پس می‌توان گفت که در یک زمانی عمرهای حدود هزار سال وجود داشته است. پس عمر چند هزار ساله هم امری غیر ممکن نیست، آن هم برای یک انسانی که مسئولیت برپایی حکومت جهانی را بر عهده دارد.

۱- از دیدگاه قرآن کریم، آینده‌ی تاریخ از آن چه کسانی است؟

حکومت جهانی به مؤمنان صالح می‌رسد و مستضعفان وارث زمین خواهند شد.

۲- معتقد بودن به انتظار، چه تأثیرهایی بر شخصیت فرد منتظر دارد؟

چون انتظار امام زمان (عج) از روی اشتیاق و مهر و محبت است، در شخص منتظر آثاری دارد؛ از جمله: ۱- برای جلب رضایت امام تلاش می‌کند؛ ۲- امام را الگو قرار می‌دهد و می‌کوشد تا خصلت‌های مورد توجه ایشان را در خود به‌وجود آورد؛ ۳- شخص را فعال و با نشاط می‌کند و امید به آینده‌ای زیبا را در او افزایش می‌دهد.

۳- این جمله را تحلیل کنید: «منتظران مصلح، خود باید صالح باشند.»

کسانی که بینش انزواطلبانه را نسبت به یاران امام در عصر غیبت داشته باشند، انتظار آن‌ها نیز انتظاری غیرفعال یا «منفی» است. این گونه افراد، انتظار را بیش‌تر در دعا، گریه، زاری و اموری از این قبیل می‌بینند، اما کسانی که می‌کوشند خود را آماده‌ی همان کارهایی کنند که امام از آن‌ها خواهد خواست، «انتظار مثبت» دارند؛ یعنی، آدم‌های فعالی هستند که در جهت تحقق خواسته‌های امام خود تلاش می‌کنند. آنان می‌کوشند جبهه‌ای از حق تشکیل دهند و همواره بر تعداد یاران خود بیفزایند و در عین فعالیت سازنده و مثبت با اشک و شوق و دعا و ندبه، ظاهر شدن امام را طلب می‌کنند.

درس ۱۱- مرجعیت و ولایت فقیه

۱- پیام‌های اصلی این درس کدام‌اند؟

- ۱) وظایف دوگانه‌ی امام عصر (عج) در دوران غیبت کبری تعطیل نمی‌شود و در شکل‌های جدیدی ادامه می‌یابد.
- ۲) امام عصر (عج) با مقام ولایت معنوی خود، از پس پرده‌ی غیبت، جامعه را هدایت می‌کند و مانند خورشید پشت ابر، حافظ و نگهبان امت اسلامی است.
- ۳) در دوران غیبت کبری، دو وظیفه‌ی مرجعیت دینی و ولایت ظاهری به نیابت از امام برعهده‌ی فقهای واجد شرایط قرار می‌گیرد.

۴) برای شناخت فقیه‌ی که واجد شرایط مرجعیت دینی باشد، باید از راه‌های تعیین شده استفاده کرد.

۵) ولی فقیه واجد شرایط از طریق خبرگانی که خود مجتهد و آشنای به دین هستند شناسایی می‌شود و به مردم معرفی می‌گردد.

۲- مقصود از «تقلید» در احکام دینی چیست؟

مراجعه‌ی غیر متخصص و غیر کارشناس به فرد متخصص و کارشناس در احکام برای انجام دادن صحیح وظایف دینی است؛ بنابراین، اگر کسی خود کارشناس و متخصص در احکام باشد، نباید از دیگری تقلید کند.

تقلید برای کسانی لازم است که به سن تکلیف رسیده و در احکام دین کارشناس و متخصص نباشند. تقلید به اصول اعتقادی، یعنی توحید، معاد، نبوت، امامت و عدل مربوط نمی‌شود و در این اصول، هر کس باید با دلیلی که در حدّ خود دارد، به یقین برسد. تقلید به فروع دین، یعنی احکام و دستورات عملی مربوط می‌شود. افرادی که در این زمینه تخصص ندارند، باید به فقیه واجد شریط مراجعه کنند.

۴- چرا باید مرجع «عادل» و «زمان‌شناس» باشد؟

مرجع تقلید باید عادل باشد، یعنی در مرتبه‌ای از تقوا قرار دارد که در پی انجام دادن واجبات و دوری از گناهان است و گناهان کبیره را انجام نمی‌دهد و گناه صغیره را تکرار نمی‌کند. این امر سبب می‌شود که احتمال حکم دادن از روی هوس کاهش یابد. هم‌چنین مرجع تقلید باید زمان‌شناس باشد؛ یعنی، با نیازهای زمان و مسائل جدیدی که در زمان او مطرح می‌شوند، آشنا باشد تا بتواند احکام دین را متناسب با نیازهای زمان استنباط کرده و برای مردم بیان کند.

۵- انتخاب ولی فقیه در کشور ما چگونه انجام می‌گیرد و مردم از چه طریقی در انتخاب ایشان دخالت دارند؟

۱- شیوه‌ی مستقیم:

مردم کشور ما در زمان انقلاب اسلامی به شیوه‌ای مستقیم و با حضور در اجتماعات و راه‌پیمایی‌های سراسری ولایت امام خمینی - رحمه الله علیه - را پذیرفتند و با ایشان پیمان یاری بستند.

۲- شیوه‌ی غیرمستقیم: اکنون نیز بنا بر قانون اساسی، مردم ابتدا نمایندگان خبره‌ی خود را انتخاب می‌کنند و آن خبرگان نیز از میان فقها آن کس را که شایسته‌تر برای رهبری تشخیص دهند، به جامعه اعلام می‌کنند. بر این مبنا بود که پس از رحلت امام خمینی - رحمه الله علیه - حضرت آیت الله خامنه‌ای مسئولیت رهبری جامعه را عهده‌دار شدند.

۶- چگونه ولایت فقیه می‌تواند زمینه‌ساز حکومت حضرت مهدی (عج) باشد؟

در حکومت اسلامی که رهبری آن برعهده‌ی ولی فقیه است، زمینه‌ی عبودیت، معنویت خواهی، برابری و عدالت، به همراه توسعه و سازندگی کشور و رفاه و آسایش عمومی به‌طور نسبی فراهم می‌آید. دین‌داران و حق‌طلبان جهان امیدوار به تجدید حیات فضائل اخلاقی و کرامت‌های انسانی می‌شوند و جهانیان آماده‌ی ظهور موعود جهانی خواهند شد. وجود حکومت اسلامی می‌تواند امکان مقابله با توطئه‌ها و تهاجم‌ها را فراهم آورد و برنامه‌های وسیعی را برای پایداری و استقامت مسلمانان در مقابل مستکبرین تدارک ببیند.

درس ۱۲- ویژگی‌های حکومت اسلامی

۱- تفاوت‌های اصلی جمهوری اسلامی با سایر حکومت‌های جمهوری را برشمرید.
اولاً: حکومت اسلامی بر مبنای قوانین اسلامی تشکیل می‌شود و قانون‌گذاران نمی‌توانند برخلاف دستورات الهی قانون تنظیم کنند. و به‌همین جهت این نظام، «مردم‌سالاری دینی» نامیده شده است. ثانیاً: دمکراسی رایج در جهان، هدف خود را صرفاً تأمین خواسته‌های دنیوی مردم قرار داده است و نسبت به ارزش‌های الهی بی‌اعتناست. اما هدف اصلی از نظام اسلامی سعادت اخروی و برقراری عدالت اجتماعی است و آسایش و رفاه مردم را در این چهارچوب برقرار می‌کند.

۲- کلمه‌ی «جمهوری» و کلمه‌ی «اسلامی» بیانگر چه ویژگی‌هایی از حکومت کشور ماست؟
در کشور ما، کلمه‌ی «جمهوری» یعنی: حکومت بر اساس نظر و رأی اکثریت مردم پدید آمده است و مردم‌سالار است.
کلمه‌ی «اسلامی» یعنی: حکومت بر مبنای قوانین اسلامی تشکیل می‌شود و قانون‌گذاران نمی‌توانند برخلاف دستورات الهی قانون تنظیم کنند.

۳- بنابر عهدنامه‌ی امیرالمؤمنین، چرا حاکم اسلامی باید نسبت به همه‌ی افراد جامعه اسلامی، چه مسلمان و چه غیرمسلمان مهربان باشد؟

حضرت علی(ع) می‌فرماید: «(زیرا) مردم دو دسته‌اند، دسته‌ای برادر دینی تو و دسته‌ای دیگر در آفرینش همانند تو.»

۴- بنابر عهدنامه‌ی امیرالمؤمنین، چرا حاکم اسلامی باید عیب‌جویان را از اطراف خود دور کند؟
زیرا اسرار مردم، بیش‌تر نزد رهبر جامعه است و رهبر جامعه باید بیش از دیگران عیب مردم را پنهان کند.

درس ۱۳- عزت نفس

۱- میان عزت نفس و گناه و چه رابطه‌ای وجود دارد؟ چرا؟
میان کرامت نفس و گناه رابطه‌ی معکوس برقرار است؛ یعنی، هر قدر کرامت نفس بالاتر می‌رود، گناه کم‌تر می‌شود؛ زیرا تا انسان حقیر نشود و خود را کوچک نکند، دست به گناه نمی‌زند، همان‌طور که هر قدر انسان خود را عزیز ببیند، تن به ذلت گناه نمی‌سپارد.

۲- آیا می‌توان مسئولیت انجام گناه را از دوش خود برداشت و به عوامل بیرونی منتقل کرد؟
خیر، زیرا ممکن است شرایط بیرونی، زمینه‌ساز گناه باشند، اما عامل و تصمیم‌گیرنده خود انسان است؛ زیرا در همان شرایطی که یک نفر تن به گناه می‌دهد، فرد دیگری خود را حفظ می‌کند و پاکی و تقوا پیشه می‌کند؛ بنابراین، دوری از گناه پیش از آن که به شرایط بستگی داشته باشد، به مقدار عزت نفس درونی ما و اراده و همت ما بستگی دارد. البته نباید از این گفته غافل بود که محیط‌های آلوده سبب گرایش به گناه هستند. لذا انسان با کرامت سعی می‌کند خود را از چنین محیط‌هایی دور بدارد.

۳- با توجه به این که آیه‌ی ۱۰ سوره‌ی فاطر خداوند را صاحب عزت معرفی می‌کند، راه بهره‌مندی از عزت الهی چیست؟
اطاعت از خداوند است. راه بهره‌مندی از عزت الهی آن است که از فرمان‌های الهی پیروی کنیم و قدم در مسیری بگذاریم که خداوند می‌پسندد.

۴- آیا انسانی که دارای عزت نفس است به پیمان‌شکنی دست می‌زند؟
انسان صاحب کرامت پیمان شکنی نمی‌کند؛ زیرا کسی پیمان خود با دیگران و به‌خصوص پیمان با خدا را می‌شکند که ابتدا در خود شکسته باشد؛ یعنی، خود عالی او تسلیم خود دانی شده باشد. اما کسی که صاحب کرامت است، خود عالی خود را برتر می‌شمارد و آن را عزیز می‌دارد.

۱- چگونه می‌توان خانواده را به عامل گسترش مهربانی و دوستی در جامعه تبدیل کرد؟

باید به زمینه‌های طبیعی تشکیل خانواده توجه کنیم. اگر در تشکیل خانواده به این زمینه‌ها توجه کنیم، خانواده عامل گسترش مهربانی و دوستی می‌شود؛ یعنی اگر خانواده عامل آرامش باشد، فرزندان در کانون خانواده رشد کنند و تربیت شوند و خانواده محل رشد فضایل اخلاقی باشد و نیز اگر نیاز جنسی در رابطه‌ی زناشویی برآورده شود، خانواده کانون مهر و عامل گسترش مهربانی می‌شود. علاوه بر این، باید به خانواده‌ی گسترده هم توجه کرد و میان خویشان ارتباط برقرار ساخت تا مهربانی توسعه یابد.

۲- وقتی می‌گوییم باید خانواده را اصل قرار داد و سایر تصمیم‌ها را با آن تنظیم کرد، منظور چیست؟ چند نمونه ذکر کنید. کسی که خانواده را محل رفع نیاز جنسی می‌بیند، با دیگران رابطه‌ی نامشروع برقرار نمی‌کند، در جلسات فساد شرکت نمی‌کند، تلاش می‌کند دخترانی را که به دام می‌افتند هدایت کند و ...

کسی که خانواده را محل تربیت فرزند می‌داند، شغلش را به گونه‌ای انتخاب می‌کند که بتواند به تربیت فرزند رسیدگی کند. اگر مرد خانواده است، می‌کوشد به موقع به منزل بیاید و رابطه‌اش را با فرزندان حفظ کند. اگر زن خانواده است، می‌کوشد وظیفه‌ی شیردادن را خودش انجام دهد، در سنین کودکی، فرزند را از خود دور نمی‌کند تا از آغوش او در طول روز بهره‌مند شود و طعم محبت را بچشد و متعادل رشد کند و ...

۳- چرا می‌گوییم خانواده یک نهاد طبیعی و متفاوت با سایر نهادهای اجتماعی است؟

بدان جهت خانواده یک نهاد طبیعی است که زمینه‌های تشکیل آن در طبیعت و نهاد آدمی قرار داده شده است. ساختمان روحی و جسمی زن و مرد و رشد و کمال هر یک و نیز فرزندان با تشکیل خانواده هماهنگی دارد.

درس ۱۵- پیوند مقدس

۱- چهار مورد از مهم‌ترین معیارهای همسر شایسته را مشخص کنید.

در کتاب، بیش‌تر از ویژگی‌هایی یاد شده که مشترک میان زن و مرد است. اما برخی از آن‌ها برای مرد ضرورت بیش‌تری دارد، مانند امکانات مالی، غیور بودن، اهل کار بودن. برخی از آن‌ها نیز ضرورت بیش‌تری برای زن دارد، مانند زیبایی و روحیه‌ی قناعت و خانه‌داری. البته همان‌طور که تذکر داده شد، این ویژگی‌ها برای هر دو ضروری است، اما برای یکی از آن دو ضرورت بیش‌تری دارد. به جز آن چه در کتاب آمده، ویژگی‌های دیگری که برای زن می‌توان نام برد، عبارت‌اند از: توجه به نیاز جنسی همسر، ایجاد فضای آرامش و سکون برای مرد در خانه، قبول مدیریت‌های او تا آن‌جا که در محدوده‌ی عقل و شرع است، انجام دادن وظایف مادری به شکل صحیح. دیگر ویژگی‌های مرد عبارت‌اند از: داشتن کار و شغل، توجه به نیازهای جنسی و عاطفی همسر، حمایت کامل از خانواده‌ی خود در مقابل مشکلات و تهدیدات، انجام دادن وظایف پدری نسبت به فرزندان.

۲- اگر فاصله‌ی بین بلوغ و ازدواج طولانی شود، چه مشکلاتی پیش می‌آید؟

از جمله‌ی این مشکلات، عبارت‌اند از: ۱- عدم پاسخ‌گویی به نیاز جنسی در دوره‌ای که این نیاز حضور جدی و مؤثر دارد؛ ۲- امکان انحراف جنسی و کشیده شدن به گناه و ناتوانی در حفظ دین؛ ۳- لذت کافی نبردن از نشاط دوره‌ی جوانی از راه مشروع ۴- کم شدن شادابی و نشاط روحی، روانی و جسمی؛ ۵- تهدید جدی سلامت جسمی و روحی و کاهش رشد طبیعی؛ ۶- افزایش روابط نامشروع میان دختران و پسران؛ ۷- افزایش میزان جرم و تجاوز به عنف و فساد

۱- در آیهی ۲۵ سوره روم تفکر کنید و ببینید که چه چیزی را آیه و نشانه‌ی خداوند معرفی کرده است، دلیل آن را هم توضیح دهید.

<p>و از آیات او این است که آسمان و زمین به فرمان او برپاست سپس هنگامی که شما را (در قیامت) از زمین فرا می‌خواند ناگهان همه خارج می‌شوید (و در صحنه محشر حضور می‌یابید).</p>	<p>(وَمِنَ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ) ۲۵ / روم</p>
<p>پیام: ۱- بر پا بودن جهان به امر خدا از نشانه‌های خداست، یعنی اگر خداوند اراده فرماید آسمان و زمین را نابود خواهد کرد. ۲- از این آیهی شریفه به تحقق امر خداوند، در خروج از قبر خاکی در آستانه‌ی رستاخیز پی می‌بریم. (سراسری خارج از کشور - ۹۳)</p>	

۲- به آیهی ۲۲ و ۲۳ سوره‌ی یونس مراجعه کنید و براساس آن آیات به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

<p>او کسی است که شما را در خشکی و دریا سیر می‌دهد تا اینکه در کشتی قرار می‌گیرید و بادهای موافق آنها را (به سوی مقصد) حرکت می‌دهند و خوشحال می‌شوند. ناگهان طوفان شدیدی می‌وزد و امواج از هر سو به سراغ آنها می‌آید و گمان می‌برند هلاک خواهند شد. در این موقع خدا را از روی اخلاص عقیده می‌خوانند که اگر ما را نجات دهی حتما از سپاسگزاران خواهیم بود. اما هنگامی که آنها را رهائی بخشید، (دوباره) در زمین، بدون حق، ستم می‌کنند. ای مردم ستم‌های شما به زیان خود شماست، بهره‌ای از زندگی دنیا (می‌برید) سپس بازگشت شما بسوی ماست و (خدا) شما را به آنچه عمل می‌کردید، خبر می‌دهد.</p>	<p>(هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكِ وَجَرَّتْ بِكُمْ بَرِيحٌ طَيِّبَةٌ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِن أُنجِيتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ) (۲۲) فَلَمَّا أَنْجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغَيْتُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) ۲۲ و ۲۳ / یونس</p>
<p>پیام: ۱- آیهی شریفه بیانگر فطری بودن توجه به خدا و ظهور آن به هنگام گرفتار آمدن به بلایا است. (سراسری ریاضی - ۹۳)</p>	

۲- مردودیت بهره‌های دم دستی را هدف قرار دادن از عبارت «انما بغیکم علی انفسکم متاع الحیاة الدنیا» برداشت می‌شود. (سراسری تجربی - ۹۳)

۳- منت‌گذاری خداوند بر انسان از عبارت «هو الذی یتسیرکم فی البر و البحر» مفهوم می‌گردد. (سراسری هنر - ۹۳)

۴- «الناس» در این آیات، بیانگر «خصوص مشرکان» است و «بغی» همان ظلم و ستم می‌باشد که در هر صورت زشت است. (سراسری هنر - ۹۳)

۵- تهدید و وعید در برابر زشت‌کاری‌ها بیانگر مفهوم عبارت «الینا مرجعکم» است. (سراسری زبان - ۹۳)

۶- برطرف شدن پرده‌های فرو افتاده بر مدرکات «فننیکم بما کنتم تعملون» به دست آورد. (سراسری زبان - ۹۳)

الف) برخی انسان‌ها در چه لحظاتی بیش‌تر به یاد خدا می‌افتند؟

در لحظات حساس و خطری که احساس می‌کنند، خودشان قدرت هیچ کاری ندارند.

ب) توجه به خدا در چنین لحظاتی گویای چیست؟

هر کس در فطرت خود، خود را وابسته به یک قدرت بی‌پایان و بی‌نیاز می‌یابد.

درس ۳- حقیقت بندگی

۱- در عصر ما کدام نوع از شرک بیش‌تر شایع شده است؟ نمونه‌هایی از آن را بیان کنید.

دنیای امروز گرفتار شرک و بت‌پرستی پیچیده‌تر و خطرناک‌تری شده است و امروزه انسان‌ها هزاران بت برای خود تراشیده و می‌پرستند از جمله: ۱) توجه نداشتن به رضایت خداوند یا تابع قدرت‌های استکباری بودن در نحوه‌ی زندگی اجتماعی، اقتصادی، احکام قضایی و روابط سیاسی و ... ۲) بی‌توجهی به خواست و رضایت الهی در انتخاب نوع پوشش، نوع غذا، نوع تنوع، مشاهده‌ی فیلم، مطالعه‌ی کتاب، ورود به سایت‌ها در اینترنت ۳) غفلت از اسوه‌ها و الگوهای الهی و توجه به الگوهای تبلیغاتی غیرالهی

۲- چرا نظام سیاسی حاکم بر جهان بیش‌تر شرک‌آلود هستند؟

چون این نظام‌ها به احکام و دستورات الهی بی‌توجه‌اند و بیش‌تر به دنبال تأمین خواسته‌های دنیای مردم هستند.

درس ۴- در مسیر اخلاص

۱- اخلاص در عبادت با توحید عبادی چه رابطه‌ای دارد؟ آیا می‌تواند به یک معنا باشد؟ توضیح دهید.

هر دو یکی هستند. اخلاص در بندگی معنای دیگری از توحید عبادی است.

۲- از نظر اخلاص و ریا چند رابطه می‌تواند میان نیت و عمل برقرار باشد؟

۱- عمل صالح، نیت صالح

۲- عمل ناصالح، نیت ناصالح ← (جهل)

۳- عمل صالح، نیت فاسد ← (ریا)

۴- عمل فاسد، نیت فاسد

در آیه‌ی ۱۲ سوره‌ی جاثیه: «اللّٰه الذی سخرّ لکم البحر لتجرى الفلک فیہ بامرہ و لتبتغوا من فضلہ و لعلکم تشکرون»
تفکر کنید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید:

۱- مقصود از رام و مسخر بودن آسمان‌ها و دریاها چیست؟

تحت قانون و قانونمند بودن.

۲- چرا کشتی‌ها می‌توانند در دریاها حرکت کنند؟

چون قانون الهی حاکم است.

۳- چرا انسان می‌تواند با اختیار خود به جستجوی دریا بپردازد؟

زیرا می‌داند اگر قانون را کشف کند و از آن استفاده کند، به نتیجه می‌رسد.

درس ۷- بازگشت

۱- به آیه‌ی ۳۹ سوره‌ی مائده نگاه کنید و ببینید که در هنگام توبه، علاوه بر بازگشت انسان گناهکار چه بازگشت دیگری مطرح شده است و آن بازگشت نتیجه‌ی چیست؟ بازگشت خداوند، که نتیجه‌ی بازگشت بنده است.

۲- در هر سه آیه‌ای که در ابتدای درس آمده دو صفت برای خداوند ذکر شده است، آن دو صفت کدام‌اند؟ چه رابطه‌ای میان آن دو صفت و توبه وجود دارد؟ غفور و رحیم

۳- مهم‌ترین ناسپاسی از خداوند چیست؟ و چه موقع انسان دست به چنین ناسپاسی می‌زند؟

انسان بداند خدا او را می‌بیند و مرتکب گناه شود- موقعی که خداوند را خوارتر از سایر انسان‌ها قرار داده است.

۴- بنابر سخن امام صادق(ع)، برای این‌که انسان به سمت گناه نرود، باید چه دیدگاهی درباره‌ی خدا داشته باشد؟
باید احساس کنیم خدا را می‌بینیم و یا خدا ما را می‌بیند.

۵- بنابر سخن امیرمؤمنان، چه چیزی قلب‌ها را پاک می‌کند و گناهان را می‌شوید؟ توبه

۶- بنابر سخن رسول خدا(ص) شخص توبه‌کننده مانند چه کسی است؟ مانند کسی است که گناه نکرده است.

۷- آیا برای توبه کردن پشیمانی از گذشته کافی است؟ در غیر این صورت، چه کارهای دیگری باید انجام شود؟

خیر، تصمیم بر تکرار نکردن گناه، جبران حقوق مردم، جبران حقوق الهی